МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Кваліфікаційна робота
магістра

на тему **МЕТАФОРИКА ПОЕЗІЇ ДЖ. Г. БАЙРОНА І СПОСОБИ ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ**

Виконала: студентка 1 курсу магістратури,
групи 8.0354-ап-з
спеціальності 035 Філологія
освітньо-професійної програми 035.041
германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська Переклад (англійський)
Гусейнова Каміла Айдин-кизи

Керівник: д. ф. н., доц. Шевченко О. І.

Рецензент: старший викладач, доктор філософії з філології
Шимянова М. В.

Запоріжжя – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології
Кафедра теорії та практики перекладу з англійської мови
Освітній рівень магістр
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська
Освітньо-професійна програма Переклад (англійський)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
_____
«___» _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Гусейнової Каміли Айдин-кизи
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проєкту) «Метафорика поезії Дж. Г. Байрона і способи її відтворення українською мовою»
Керівник кваліфікаційної роботи (проєкту): доктор філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Шевченко Олександр Іванович.
затверджені наказом ЗНУ від «13» березня 2025 року № 398-с
2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проєкту) 01.12.2025 р.
3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проєкту) поетичні тексти Джорджа Гордона Байрона у британських виданнях 1807–1832 рр., українські переклади.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які необхідно розробити)
1. Теоретичні засади вивчення метафори: визначення, класифікації, функції, підходи когнітивної та лінгвостилістичної школи.
2. Особливості поетичної мови Дж. Байрона та характеристика його метафоричної системи.
3. Проблематика перекладу поетичних метафор: теоретичні підходи, труднощі, межі еквівалентності.
4. Визначення ефективності перекладацьких стратегій щодо різних типів метафор.

5. Узагальнення результатів аналізу та формулювання висновків щодо можливостей і меж відтворення метафорики Дж. Байрона українською мовою.

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи магістра (проєкту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	д. ф. н., доц. Шевченко О. І.	09.06.2025	09.06.2025
Розділ 1	д. ф. н., доц. Шевченко О. І.	04.09.2025	04.09.2025
Розділ 2	д. ф. н., доц. Шевченко О. І.	03.10.2025	03.10.2025
Висновки	д. ф. н., доц. Шевченко О. І.	31.10.2025	31.10.2025

6. Дата видачі завдання 02.06.2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	лютий – квітень 2025	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	травень 2025	виконано
3.	Написання вступу	червень 2025	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	вересень 2025	виконано
5.	Написання практичного розділу	жовтень 2025	виконано
6.	Формулювання висновків	жовтень 2025	виконано
7.	Проходження нормоконтролю	листопад 2025	виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	листопад–грудень 2025	виконано
9.	Захист	грудень 2025	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант _____ К. А. Гусейнова
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ О. І. Шевченко
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер Г.О. Хацер
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 69 стор., 47 джерел.

Об'єкт дослідження: поетична метафорика у творах Дж. Байрона.

Предмет дослідження: способи перекладу метафоричних конструкцій у художніх українських перекладах творів Дж. Байрона.

Метою роботи є комплексне дослідження метафоричних моделей у поезії Дж. Г. Байрона та виявлення перекладацьких стратегій, що забезпечують збереження образності, емоційного впливу й стилістичних особливостей оригіналу в українських перекладах.

Теоретико-методологічні засади ґрунтуються на працях у галузі когнітивної лінгвістики (Дж. Лакофф, М. Джонсон), теорії метафори (М. Блек, І. Річардс, В. Телія), сучасних підходах до аналізу поетичного дискурсу, а також на перекладознавчих концепціях П. Ньюмарка, Ж.-П. Віне, Дарбелне, М. Бейкер та К. Рейс. У роботі застосовано методи контекстуального аналізу, порівняльного перекладознавчого аналізу, семантичного, прагматичного й стилістичного аналізу.

Отримані результати: У роботі встановлено, що метафорика поезії Дж. Байрона характеризується багаторівневістю, емоційною насиченістю та домінуванням образів природи, світла й темряви, стихій, внутрішньої боротьби й романтичного світовідчуття. Проаналізовано найпоширеніші типи метафор у поезії Дж. Байрона та описано їхню роль у конструюванні художнього змісту. Успішний переклад метафорики Дж. Байрона потребує не лише мовної компетенції, а й глибокого культурного й поетичного чуття, яке дозволяє перенести складну образну систему в український літературний контекст без втрати її смислової багатошаровості.

Ключові слова: *метафора, образність, поезія, художній переклад, перекладацькі стратегії, концептуальна метафора, романтизм*

ЗМІСТ

ВСТУП……4

Розділ І. Науково-теоретичне підґрунтя дослідження метафорики та способи її відтворення у художньому перекладі……..8

1.1 Жанрові та ідіостильові характеристики творів Дж. Г. Байрона…….....8

1.1.1 Жанрові характеристики творів Дж. Г. Байрона…..……..9

1.1.2 Ідіостильові характеристики творів Дж. Г. Байрона…….……..10

1.2 Суть поняття «метафора» та її роль у тексті…..……14

1.3 Підходи до тлумачення метафори…….……18

1.4 Основні види метафор……..……..22

1.5 Основні засади перекладу..…….……...25

1.5.1 Способи та засоби перекладу метафорики у художніх творах..…29

1.6 Переклад метафор українською мовою ……..……30

Висновок до розділу І……..35

Розділ ІІ. Лексико-семантичні особливості метафор у творах Дж. Г. Байрона та способи їх відтворення в українських перекладах……..38

2.1 Лексико-стилістичні особливості поетики Дж. Байрона..……...38

2.1.1 Метафора як засіб художнього узагальнення……..38

2.1.2 Іронія як форма соціальної та моральної критики……..40

2.1.3 Антитеза як засіб контрастного зображення……...43

2.1.4 Синонімія та антонімія як засіб емоційного увиразнення…….44

2.1.5 Фразеологізми як елемент національно-культурної образності…47

2.2 Зіставний аналіз перекладів творів Дж. Г. Байрона українською мовою..49

2.3 Специфіка перекладу метафор українською мовою у творах Дж. Г. Байрона…….....54

2.3.1 Порівняння метафорики Дж. Байрона з іншими поетами……..55

2.3.2 Метафори з творів Дж. Байрона та їх переклади……60

2.3.3 Перекладацькі стратегії та їх аналіз…….62

Висновок до розділу ІІ……65

Висновки……...67

Список використаних джерел……...70

ВСТУП

Дослідження метафорики в поезії Джорджа Гордона Байрона та її відтворення в українських перекладах є актуальною темою сучасної лінгвістики та перекладознавства. Метафора, як один із ключових стилістичних засобів, відіграє значну роль у поетичній творчості Дж. Байрона, визначаючи його індивідуальний стиль та емоційний вплив на читача. Однак передача метафорики при перекладі на іншу мову становить значні труднощі, оскільки потребує не лише мовної, а й культурної адаптації.

Переклад англомовних текстів українською мовою є складним завданням, оскільки перекладачеві доводиться стикатися з термінологічними труднощами, мовними реаліями та ідіоматичними виразами. Особливу складність становить передача стилістичних засобів, зокрема художніх метафор, які відіграють важливу роль у літературному та поетичному текстах. Дослідження механізмів їх відтворення набуло актуальності порівняно недавно, адже мовознавці прагнуть з’ясувати, яким чином автори впливають на сприйняття читача через приховані смислові зв’язки.

Не менш значними є й граматичні труднощі, що виникають при перекладі текстів з метафоричними конструкціями. Складність полягає в тому, що просте співставлення граматичних структур у двох мовах не гарантує точності передання значення. Адже граматична форма завжди тісно пов’язана з лексичним наповненням, і без урахування цього аспекту переклад може втратити правильний сенс.

Додатковою проблемою є наявність в англійській та українській мовах схожих за формою граматичних конструкцій, які, проте, мають різні функції та значення. Це створює ризик неправильного тлумачення, особливо для недосвідченого перекладача.

Саме тому проведення лінгво-стилістичного аналізу метафор у художніх та поетичних творах є необхідним етапом перекладу. Такий аналіз допомагає

уникнути труднощів, пов’язаних із «помилковими друзями перекладача», і сприяє точному відтворенню смислу оригінального тексту в українській мові.

Актуальність дослідження зумовлена зростаючим інтересом до проблематики художнього перекладу та необхідністю глибшого аналізу лексико-семантичних особливостей метафоричних конструкцій у творчості Дж. Байрона. Його поезія характеризується багатством образності, символізмом і глибинним філософським змістом, що створює складнощі для адекватного відтворення засобами іншої мови. В українському перекладознавстві питання передачі метафор Дж. Байрона досліджено недостатньо, що зумовлює необхідність подальшого аналізу способів та прийомів їх адаптації у перекладі.

Об’єкт дослідження – поетична метафорика у творах Дж. Байрона.

Предмет дослідження – способи перекладу метафоричних конструкцій у художніх українських перекладах творів Дж. Байрона.

Метою дослідження є аналіз особливостей метафорики поезії Дж. Байрона та способів її перекладу українською мовою.

Завдання, які необхідно виконати під час проведення цього дослідження:

1. Визначити жанрові та ідіостильові характеристики творів Дж. Байрона;
2. Дослідити основні види метафор у поетичних творах Дж. Байрона;
3. Виокремити особливості перекладу метафоричних конструкцій українською мовою;
4. Проаналізувати переклади творів Дж. Байрона, здійснені різними українськими перекладачами;
5. Визначити основні стратегії та техніки перекладу метафорики в українських перекладах.

Матеріалом дослідження є оригінальні тексти поетичних творів Дж. Байрона (“The Giaour”, “Childe Harold’s Pilgrimage”, “Don Juan”, “Darkness” та

ін.), а також їхні українські переклади. Проаналізовано понад 40 електронних видань, що містять 443 метафоричних конструкцій.

Під час проведення дослідження, були використанні такі **методи дослідження**, як компаративний аналіз, стилістичний аналіз, контекстуальний аналіз та метод кількісного аналізу. Кожен з них мав наступну мету використання:

- Компаративний аналіз – для порівняння оригінального тексту та перекладів;
- Стилістичний аналіз – для дослідження метафоричних конструкцій;
- Контекстуальний аналіз – для врахування культурних і семантичних особливостей перекладу;
- Метод якісного аналізу – для виявлення частотності вживання певних метафоричних конструкцій.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі метафорики Дж. Байрона в аспекті перекладу на українську мову, що дозволяє виявити особливості передачі метафоричних образів у перекладацькій практиці.

Результати дослідження можуть бути використані у викладанні курсів з теорії та практики перекладу, стилістики, порівняльного літературознавства, а також у подальших дослідженнях перекладу поезії Дж. Байрона.

Основні положення дослідження були представлені на X Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених «Пріоритети сучасної філології: теорія і практика» 2025 року (ст. 152-156), на XVIII університетській науково-практичній конференції студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «МОЛОДА НАУКА-2025» 2025 року (ст. 172-174), а також подані на розгляд для публікації до IV Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Різдвяні студентські наукові читання» 2025 року.

Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків і списку використаних джерел.

У вступі сформульовано мету та завдання дослідження, визначено його актуальність, об’єкт і предмет, а також окреслено наукову новизну, практичне значення та методи, використані у роботі.

Перший розділ «Науково-теоретичне підґрунтя дослідження метафорики та способи її відтворення у художньому перекладі» – присвячений теоретичному аналізу метафори як лінгвістичного явища. У ньому розглядаються жанрові та ідіостильові особливості поезії Дж. Байрона, визначається поняття «метафора» та її роль у тексті, аналізуються основні підходи до її тлумачення. Також у цьому розділі подається класифікація метафор, описуються основні способи перекладу метафорики в художніх творах та особливості її відтворення в українській мові.

Другий розділ «Лексико-семантичні особливості метафор у творах Дж. Байрона та способи їх відтворення в українських перекладах» – містить практичний аналіз метафоричних конструкцій у поезії Дж. Байрона. У ньому розглядаються особливості використання стилістичних прийомів у творах Дж. Байрона, а також здійснюється порівняльний аналіз перекладів його творів українською мовою. Особлива увага приділяється стратегіям і технікам передачі метафорики у перекладах, їх відповідності оригінальному стилю автора та збереженню емоційного впливу на читача.

У висновках наведені результати дослідження, сформульовані основні висновки щодо особливостей метафорики Дж. Байрона та ефективності способів її відтворення в українських перекладах.

Загальний обсяг роботи становить 69 сторінок, кількість використаних джерел – 47.

РОЗДІЛ 1
НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТАФОРИКИ ТА СПОСОБИ ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ У ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ

1.1 Жанрові та ідіостильові характеристики творів Дж. Байрона

Творчість Джорджа Гордона Байрона (1788–1824) є визначним явищем у європейській літературі, що суттєво вплинуло на розвиток романтизму. Його поезія характеризується унікальним поєднанням жанрових форм та індивідуального стилю, що відображає глибокі емоційні та філософські пошуки автора.

Дж. Байрон є однією з ключових фігур англійського романтизму, його творчість охоплює широкий спектр жанрів, що відображає еволюцію його поетичного стилю та світогляду. Серед основних жанрових форм у його творчості можна виокремити:

- **Поеми-мандрівки (“travel poetry”)** – зразком є “Childe Harold’s Pilgrimage” (1812–1818), де автор поєднує автобіографічні мотиви з роздумами про історичні події та долю людства.
- **Східні поеми (“oriental tales”)** – “The Giaour” (1813), “The Corsair” (1814), “Lara” (1814), що використовують екзотичні мотиви, героїку та романтичну інтригу.
- **Філософська лірика та драматичні поеми** – “Manfred” (1817), “Cain” (1821), які демонструють вплив містицизму, готики та відображають внутрішні конфлікти людини.
- **Сатиричні поеми** – “Don Juan” (1819–1824), що поєднує іронію, політичну критику та любовну тематику.

– **Лірична поезія** – Дж. Байрон писав численні короткі ліричні твори, зокрема “Darkness” (1816), які демонструють елегійний стиль і філософські роздуми про людську долю.

Таким чином, жанрова палітра його творчості охоплює як епічні, так і ліричні жанри, що дозволяє розглядати Дж. Байрона як універсального поета-романтика.

Окрім цього, байронічний стиль відзначається низкою ключових рис, які формують його унікальну творчу манеру. Центральним образом багатьох його творів є байронічний герой – персонаж, що характеризується відчуженістю, бунтарством, самотністю та трагічною долею, як це можна побачити у творах “Childe Harold”, “The Corsair”, “Manfred”. Важливим елементом стилю Дж. Байрона є метафоричність та символізм, що проявляється через складну систему метафор, порівнянь та символів, які відображають його філософські та політичні погляди.

Наприклад, у поемі “Darkness” темрява виступає як алегорія кінця цивілізації. Також значне місце в його творчості займають іронія та сарказм, особливо виражені у “Don Juan”, де автор піддає критиці суспільство, політику та моральні норми свого часу. Окрім цього, Дж. Байрон тяжіє до героїзації та екзотизму, що проявляється в його східних поемах, де він звертається до образів відважних, але трагічних героїв, які діють у романтизованих історичних чи екзотичних обставинах [Наливайко, Шахова, 2001, с. 228-230]. Важливою рисою його поезії є також романтичний пейзаж – природа в його творах не просто тло, а спосіб виразити емоції та внутрішній стан героя, а стихійні явища часто відображають його душевні бурі.

1.1.1 Жанрові характеристики творів Дж. Байрона.

Дж. Байрон експериментував із різними літературними жанрами, часто поєднуючи їхні елементи для створення нових форм вираження:

Серед найвідоміших творів Дж. Байрона – поеми “Childe Harold's Pilgrimage” та “Don Juan”. У цих творах автор поєднує елементи епічної поезії

з ліричними відступами, створюючи глибокі філософські роздуми про життя, суспільство та природу людських почуттів.

Твори, такі як “The Giaour”, “The Corsair” та “Lara”, відображають захоплення Дж. Байрона екзотичними східними мотивами та темами бунтарства. У цих поемах автор досліджує теми кохання, помсти та внутрішніх конфліктів героїв.

Хоча Дж. Байрон менш відомий як драматург, його п'єси, такі як “Manfred” та “Cain”, демонструють глибокий інтерес до метафізичних та екзистенційних питань, поєднуючи драматичну форму з поетичним вираженням.

1.1.2 Ідіостильові характеристики творів Дж. Байрона. У XXI столітті інтерес до творчості Дж. Байрона в Україні не зник, і над його поезією працюють нові перекладачі. Серед них варто відзначити Максима Стріху, Андрія Содомору, Юрія Андруховича та Олега Жупанського.

М. Стріха є відомим українським перекладачем, який звертається до класики світової літератури, зокрема й до романтичної поезії Дж. Байрона. Його переклади відзначаються точністю ритму та збереженням мелодики оригіналу.

А. Содомора – знаний український перекладач античної літератури, однак він також приділяє увагу європейським поетам. Переклади Дж. Байрона мають лаконічний стиль та виразну ритміку, близьку до оригінальної форми.

Ю. Андрухович більше відомий як письменник і перекладач німецькомовної поезії, однак він також працював із романтичною традицією англомовної літератури, включно з творами Дж. Байрона. Його переклади вирізняються сміливими експериментами з мовою, наближенням Дж. Байрона до сучасного читача.

О. Жупанський є не лише перекладачем, а й видавцем, який активно працює над популяризацією англомовної класики в Україні. Його адаптації Дж. Байрона зберігають багатство змісту оригіналу, уникаючи застарілих мовних конструкцій.

У новому тисячолітті в Україні з’явилися кілька цікавих ініціатив щодо нових адаптацій Дж. Байрона.

1. Нові видання та антології

Сучасні видавництва, такі як «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» та «Фоліо», активно перевидають класику світової літератури, у тому числі й твори Байрона. У 2020-х роках було видано кілька збірок його поезії з оновленими перекладами, які наближають стиль Дж. Байрона до сучасної української мови.

2. Переклади в інтернеті та мультимедіа

Діджиталізація літератури сприяла появі нових перекладів Дж. Байрона в онлайн-форматі. На платформах таких як «Читомо» та «ЛітАкцент» публікуються статті та переклади його поезії, адаптовані для сучасного читача.

3. Популяризація через музику та аудіокниги

У 2021 році на YouTube з’явилися аудіозаписи перекладів поезії Байрона, виконані професійними акторами. Наприклад, проєкт «Слухай класику» випустив серію подкастів, присвячених романтичній поезії, де представлено й уривки з Дж. Байрона.

Використання поетичних творів Дж. Байрона охоплює такі сфери:

1. Театр

У 2019 році в Національному театрі ім. Івана Франка була поставлена вистава “Manfred” за мотивами однойменної драматичної поеми Дж. Байрона. Режисер вистави використав модерністське трактування сюжету, додаючи алюзії на сучасні події в Україні. Постановка отримала позитивні відгуки критиків і сприяла відновленню інтересу до Дж. Байрона серед театральної аудиторії.

2. Кіно та телебачення

Хоча в Україні не було великих кінопроєктів, присвячених Дж. Байрону, його образ та мотиви його творчості простежуються в деяких стрічках. Наприклад, у фільмі «Чорний козак» (2018) є сцени, що нагадують байронічні мотиви бунтарства та свободи.

3. Популярна культура

Байронічний герой залишається актуальним у сучасній українській літературі. Зокрема, деякі твори Сергія Жадана містять алюзії на Дж. Байрона, особливо його романтичний і бунтарський дух.

Індивідуальний стиль Дж. Байрона відзначається кількома ключовими особливостями:

Байронічний герой – архетипічний образ характеризується меланхолією, бунтарством, відчуженістю та внутрішніми протиріччями. Герої Дж. Байрона часто є загадковими постатями з трагічними долями, які шукають сенс життя поза межами суспільних норм.

Поезія Дж. Байрона насичена метафорами та символами, що відображають складність людських емоцій та природи. Наприклад, у поемі “Childe Harold's Pilgrimage” море символізує свободу та внутрішню боротьбу героя.

Твори Дж. Байрона також пронизані глибокими емоціями, від пристрасті до відчаю. Його поезія часто відображає особисті переживання та конфлікти, що надає їй особливої щирості та сили впливу.

Природа як відображення внутрішнього світу є ще однією характеристикою його творчості. Дж. Байрон часто використовує описи природи для передачі настрою та емоційного стану героїв. Природні ландшафти стають метафорою внутрішніх переживань та конфліктів.

У деяких творах, особливо в поемі “Don Juan”, Дж. Байрон використовує іронію та сарказм для критики суспільних норм та лицемірства, поєднуючи гумор з серйозними філософськими роздумами [Kabanova, 2022]. Наприклад: “Childe Harold's Pilgrimage”, де Дж. Байрон досліджує тему втечі та пошуку сенсу життя через подорожі героя. Море виступає символом свободи та внутрішньої боротьби:

“There is a pleasure in the pathless woods,

There is a rapture on the lonely shore,

There is society, where none intrudes,

By the deep Sea, and music in its roar…" [Byron 1812].

У поемі "The Giaour" Дж. Байрон звертається до східних мотивів, досліджуючи теми кохання, помсти та провини. Головний герой, гяур, є втіленням байронічного героя – таємничого, відчуженого та трагічного:

"He who hath bent him o'er the dead

Ere the first day of death is fled —

The first dark day of nothingness,

The last of danger and distress..." [Byron, 1813].

Драматична поема "Manfred" відображає внутрішні муки та пошуки прощення головного героя, який спілкується з надприродними силами. Манфред є типовим байронічним героєм, що бореться зі власними гріхами та почуттям провини. Дж. Байрон використовує алегорії та метафори, щоб передати внутрішній конфлікт героя:

"The mind which is immortal makes itself

Requital for its good or evil thoughts—

Is its own origin of ill and end—

And its own place and time..." [Byron, 1817].

Творчість Дж. Байрона характеризується жанровою різноманітністю та унікальним ідіостилем, що поєднує романтичний пафос, іронію, метафоричність і глибокий психологізм. Його "Childe Harold`s Pilgrimage", "The Corsair", драматичні твори "Manfred", сатиричні поеми "Don Juan" вирізняються бунтарськими мотивами, образами самотнього героя, який протистоїть суспільству, а також використанням складної символіки та художніх метафор. Байронічний стиль відзначається експресивною лексикою, динамічним ритмом, гіперболізацією та влучною сатирою, що дозволяє авторові критикувати політичні й соціальні реалії своєї епохи. Його тексти пронизані мотивами свободи, екзотики, природи як відображення внутрішнього світу персонажів, а також гострою полемікою з усталеними моральними нормами.

Таким чином, твори Дж. Байрона в XXI столітті не лише перекладаються, а й адаптуються до нових форматів. Його поезія надихає сучасних митців у різних сферах культури – від літератури до театру і музики, що підтверджує актуальність його творчості для сучасної української аудиторії.

Переклади творів Дж. Байрона українською мовою демонструють багатство творчих підходів, стилістичну майстерність та прагнення зберегти унікальний ідіостиль автора. Українські перекладачі, такі як І. Франко, П. Куліш, П. Грабовський, Є. Голованівський та інші, не лише адаптували тексти для вітчизняного читача, а й збагачували українську літературу новими художніми формами. Дослідження перекладацьких стратегій підтверджує важливість балансу між змістовою точністю, стилістичною виразністю та ритмічною структурою, що визначає якість відтворення поетичних творів Байрона українською мовою.

1.2 Суть поняття «метафора» та її роль у тексті

Метафора є одним із найважливіших стилістичних засобів, що відіграє ключову роль у побудові художнього тексту. Вона полягає в перенесенні значення одного слова чи виразу на інший об’єкт за схожістю або асоціацією, створюючи образність і додаючи тексту глибини. Метафора не лише прикрашає мову, а й формує певний спосіб сприйняття дійсності, активізуючи асоціативне мислення читача. У літературі метафори допомагають автору передати абстрактні ідеї, почуття, філософські концепції та глибокий емоційний зміст, який неможливо виразити безпосередньо.

Основними функціями метафори у тексті є створення образності, передача ідеологічного та філософського навантаження, виконання комунікативної ролі та емоційний вплив. Завдяки метафорі автор допомагає

читачеві уявити яскраві картини, роблячи текст більш виразним та емоційно насиченим. Вона також слугує засобом передачі глибших ідей, дозволяючи письменнику висловлювати власне бачення світу, соціальні та політичні погляди, а також внутрішні конфлікти. Крім того, метафора полегшує сприйняття складних понять, роблячи їх доступнішими й зрозумілішими, а також має потужний емоційний вплив, здатний викликати певні почуття у читача та впливати на його підсвідомість [Кирилюк, 2012, с. 29-30]

У сучасних дослідженнях метафори можна виокремити три основні підходи до її лінгвістичної сутності [Zhang, D., Zhang, M., Peng, Jung, Xia, 2021]:

1. метафора як спосіб формування та функціонування значення слова;
2. метафора як феномен синтаксичної семантики;
3. метафора як засіб смислової трансформації в комунікативному процесі.

Перший підхід розглядає метафору крізь призму лексикології, визначаючи її як частину мовної системи, яка існує незалежно від конкретного мовного вжитку. Його прибічники вважають, що метафоричні значення закладені в самій структурі слів і формуються в межах їх семантичних можливостей.

Другий підхід фокусується на динамічній природі метафори, наголошуючи на її виникненні під час взаємодії слів у словосполученнях і реченнях. У цьому випадку метафору розглядають на синтаксичному рівні, аналізуючи її в межах сполучуваності слів та контекстуального значення.

Третій, найсучасніший підхід, трактує метафору як функціонально-комунікативний механізм, що сприяє формуванню сенсу висловлювання. Відповідно до цього погляду, метафори є не лише частиною мовної структури, а й важливим інструментом створення нових значень у різних функціональних стилях мовлення.

Метафори, що зустрічаються в художніх текстах, можна поділити на дві основні тематичні групи: ті, що описують особистісні риси, внутрішній світ, зовнішність людини, і ті, що відображають явища природи. Першу групу

метафор зазвичай формують на основі прихованого порівняння, що дає змогу глибше розкрити психологічний стан, емоції та характер персонажа. Такі метафори будуються через уподібнення людини до інших людей, тварин, природних явищ, рослин чи навіть предметів. Ознаки при цьому можуть переноситися за кольором, розміром, матеріалом або за функціональними характеристиками. У метафорах, що описують природу, часто використовуються персоніфікація та порівняння природних явищ зі світом людей або предметів, що надає тексту динамічності та експресивності. Важливо розуміти, що метафора не просто прикрашає текст, а має глибоку смислову структуру та виконує значну семантичну функцію, нерідко формуючи основу психологічного паралелізму. Вона не лише передає значення, а й створює нові смисли, розширюючи межі традиційного сприйняття реальності. Саме тому метафоричне мислення є потужним інструментом у поетичному мовленні, оскільки дозволяє не лише точно передати сутність явищ і об'єктів, а й наповнити текст емоційною виразністю та стилістичним багатством.

Метафора виконує ключову роль у вираженні експресії, особливо при перекладі художніх текстів. Сам термін походить від грецького "metaphorá", що означає «перенесення». У символічному значенні метафору можна порівняти з процесом інтерпретації сновидінь, адже її розуміння вимагає як інтуїції автора, так і аналітичного підходу з боку читача або перекладача.

У широкому сенсі метафора є не лише лінгвістичним явищем, а й когнітивним інструментом, що формує спосіб мислення людини. Дослідники, зокрема Джордж Лакофф і Марк Джонсон, у своїй праці "Metaphors We Live By" [Lakoff, Johnson 1980, p. 138-140] наголошували, що метафори не просто прикрашають мову, а структурують наше сприйняття світу. Вони впливають на те, як люди думають, формулюють ідеї та концептуалізують абстрактні поняття через більш конкретні образи.

У поезії Дж. Байрона метафора виступає важливим інструментом вираження його романтичного світогляду, бунтарських ідей та емоційної

напруги. Його вірші насичені метафоричними образами, які відображають боротьбу, страждання, свободу, природу як дзеркало душевних переживань. Дж. Байрон майстерно використовує цей засіб для створення потужного емоційного впливу та розкриття глибоких філософських ідей.

У творчості Дж. Байрона метафори відіграють важливу роль у розкритті глибоких філософських і емоційних мотивів. Одним із ключових образів у його поезії є метафора світла і темряви як символів життя та загибелі. У вірші "Darkness" темрява символізує кінець цивілізації та загибель людства, а згасле сонце втілює ідею неминучого зникнення життя. У рядках *"The bright sun was extinguish'd, and the stars / Did wander darkling in the eternal space..."* [Byron, 1816] (у перекладі Д. Павличка: *«Ясний згас сонце, й зорі у просторі вічнім / Блукали в пітьмі, немов у мороці снів...»* [Павличко, 2005, с. 338] Дж. Байрон передає відчуття апокаліптичної порожнечі, де світло – символ тепла і надії – поступається хаосу й смерті.

Ще однією знаковою метафорою у його творчості є порівняння жіночої краси з гармонією природи. У вірші "She Walks in Beauty" Дж. Байрон описує красу жінки через образ нічного неба: *"She walks in beauty, like the night / Of cloudless climes and starry skies..."* [Byron, 1814] (переклад В. Мисика: *«Вона іде в красі, як ніч ясна, / Що сяє в небі зорями погідно...»*) [Мисик, 1985, с. 510]. Контрастне, але водночас гармонійне порівняння з безхмарною ніччю підкреслює не лише зовнішню чарівність, а й внутрішню ніжність і загадковість героїні, створюючи враження спокійної та витонченої краси.

Окреме місце у творчості Дж. Байрона посідає метафора людської долі як шторму, що відображає бурхливі переживання героя. У поемі "Childe Harold's Pilgrimage" образ моря стає символом свободи, але водночас і хаосу, невизначеності та небезпеки. Рядки *"There is a pleasure in the pathless woods, / There is a rapture on the lonely shore..."* [Byron, 1812] (у перекладі Куліша: *«Є насолода у глухім гайку, / Є екстаз на узбережжі самотнім...»* [Куліш, 1905] передають почуття відчуженості мандрівника, його прагнення до незалежності та водночас неможливість знайти спокій. Таким чином,

метафори Дж. Байрона не просто збагачують його поезію, а й розкривають фундаментальні теми його творчості – життя і смерть, красу і гармонію, свободу і самотність.

Метафори відіграють важливу роль у літературі, оскільки вони не лише збагачують текст, а й відкривають нові горизонти для інтерпретації. Завдяки метафоричним виразам письменники можуть передавати складні ідеї, емоції та концепти, що не завжди можна висловити буквально. Метафори створюють глибину, надаючи словам додаткові сенси та асоціації, що дозволяє читачеві по-новому поглянути на звичні речі [Рудина, 2017, с. 63-65].

У літературних творах метафори здатні передавати абстрактні або філософські ідеї, формуючи певну атмосферу або настрій. Вони допомагають створити образи, які залишають у пам'яті читача емоційний відгук. Метафори можуть також сприяти розвитку сюжетів, адже через них можна виразити внутрішній стан персонажів, їхні переживання та конфлікти. Завдяки метафорам література стає більш багатогранною, дозволяючи кожному читачеві знайти власне розуміння й інтерпретацію твору.

Таким чином, метафори не тільки збагачують мовні ресурси письменника, але й дозволяють глибше проникнути в суть людського досвіду, роблячи літературні твори більш живими та універсальними.

1.3 Підходи до тлумачення метафори

Метафора є ключовим засобом створення образності в тексті та виконує когнітивну, комунікативну й естетичну функції. У мовознавстві існує кілька основних підходів до її тлумачення, які відображають природу та механізми функціонування метафори.

Класичний риторичний підхід, що бере початок ще з античних часів (Арістотель, Цицерон, Квінтіліан), розглядає метафору як стилістичний засіб,

заснований на заміні одного слова іншим за схожістю. Він підкреслює, що метафора є засобом прикрашання мови, використовується для вираження складних понять через простіші образи і не є фундаментальною для мовної системи. У сучасному літературознавстві цей підхід застосовують для аналізу художніх текстів, особливо поетичних.

Когнітивний підхід, запропонований Джорджем Лакоффом і Марком Джонсоном у 1980 році, розглядає метафору як основний механізм мислення, що структурує людське сприйняття реальності [Lakoff, Johnson, 1980, p. 200-210]. Відповідно до цього підходу, метафора не лише прикрашає мову, а є способом концептуалізації навколишнього світу. Основною концепцією є так звані концептуальні метафори, які впливають на мислення, наприклад, *«Життя — це подорож»* або *«Час — це гроші»*. Дослідження метафори в межах цього підходу дозволяє зрозуміти, як через мову люди осмислюють реальність.

Семантичний підхід фокусується на аналізі значення метафоричних виразів та їхніх зв’язків у мовній системі. У його межах метафора розглядається як перенос значення від вихідного (донорського) поняття до цільового. Виокремлюють три основні типи метафор: лексичні (узуальні), мовленнєві (контекстуальні) та авторські [Маріна, 2015]. Семантичний аналіз включає дослідження семантичних полів, у межах яких функціонує метафора, і використовується при створенні словників метафоричних значень слів.

Психолінгвістичний підхід вивчає, як носії мови сприймають, розпізнають і тлумачать метафору. Сприйняття метафори залежить від контексту та попереднього досвіду мовця, а також може викликати різні емоційні реакції. Дослідження у цій сфері показують, що метафори активують певні когнітивні схеми та можуть впливати на процес мислення, що робить цей підхід важливим для аналізу рекламного та політичного дискурсу.

Дискурсивний підхід розглядає метафору в контексті комунікації та аналізує її функції у конкретних текстах. Зокрема, він досліджує роль метафори як засобу маніпуляції в медіа та політичному дискурсі.

Використання метафоричних конструкцій залежить від жанру дискурсу (художній, науковий, публіцистичний тощо), а їхній аналіз дозволяє виявити приховані смисли та ідеологічні установки в текстах.

Таким чином, кожен із розглянутих підходів доповнює інші, що дозволяє розглядати метафору як багаторівневе явище. Для комплексного аналізу метафори доцільно поєднувати когнітивний, семантичний та дискурсивний підходи, що забезпечує глибше розуміння її функціонування в мові та культурі.

У межах риторичної теорії розглядаються такі поняття, як троп і фігура мовлення. Троп (від грец. “τρόπος”) визначається як мовна одиниця, що характеризується зміщенням значення від прямого до переносного, включаючи метафору, метонімію, алегорію, літоту, гіперболу та інші форми семантичної трансформації [Aghazadeh, Fayyaz, Yaghoobzadeh, 2022]. Фігура мовлення (від лат. “figura”) відображає нестандартні синтаксичні конструкції, що сприяють посиленню експресивності дискурсу, зокрема антитезу, інверсію тощо. Таким чином, тропи належать до семантичного рівня мовлення, тоді як фігури частково охоплюють синтаксико-семантичний рівень.

У сучасному лінгвістичному дискурсі особливе місце займає метафора, що розглядається в межах когнітивної, прагматичної та структурної парадигм. Згідно з когнітивною теорією метафори Дж. Лакоффа та М. Джонсона [Lakoff, Johnson, 1980, с. 170], метафора є не лише мовним, але й когнітивним феноменом, що відображає концептуальні моделі мислення. У межах цієї теорії метафоричні концепти структурують розуміння абстрактних категорій через більш конкретні сфери досвіду, наприклад, метафора *«ЧАС — ГРОШІ»* або *«ЖИТТЯ — ПОДОРОЖ»*.

З позицій прагмалінгвістики метафора виконує не лише когнітивну, а й комунікативну функцію, що визначає її використання у певних соціокультурних контекстах. Прагматичний аналіз дозволяє виявити імпліцитні значення, які метафора передає через текстуальну коґезію та контекстуальні фактори [Шиляєва, 2017, с. 182-184].

Як зазначає Н. Мамброль, згідно зі структурним підходом М. Бреаля та Р. Якобсона, метафору розглядають як механізм семантичної деривації, що базується на асоціативних зв'язках між семами [Mambrol, 2016]. У цьому аспекті вона протиставляється метонімії, яка ґрунтується на суміжності понять.

У функціональній стилістиці, що досліджує мовні явища у їхньому синхронному функціонуванні, питання стилістичних ресурсів метафори є ключовими. Ш. Баллі, один із засновників функціональної стилістики, наполягав на доцільності синхронного аналізу стилістичних явищ, заперечуючи можливість їх історичної еволюції в рамках стилістики. Проте сучасні дослідження доводять необхідність синтезу синхронного та діахронного підходів у стилістичному аналізі метафори.

Таким чином, сучасний аналіз метафори не обмежується лише її риторичним трактуванням, а включає когнітивні, прагматичні та структурні аспекти, що дозволяє комплексно дослідити її роль у мовній комунікації та когнітивній діяльності.

У сучасній лінгвістиці посилюється увага до функціонального, комунікативного та когнітивного аспектів мовного аналізу, що сприяє зростанню інтересу до стилістичних досліджень. Зокрема, історична стилістика, як окремий напрям дослідження мовних процесів, залишається на стадії становлення, хоча її значення для розуміння еволюції мовних форм є беззаперечним.

Історична стилістика вивчає виникнення та розвиток функціональних стилів, їхні трансформації у різні періоди. Важливими завданнями цієї дисципліни є дослідження авторських стилів, а також стилістичних особливостей літературних напрямів [Lefevere, 1992, с. 131]. Оскільки мовні зміни безпосередньо пов’язані з перерозподілом стилістичних функцій мовних елементів, важливо враховувати вплив соціокультурного контексту на формування художнього стилю [Newmark, 1998, с. 98-105].

Дослідження метафоричних структур у цьому аспекті охоплює не лише їхню стилістичну роль, а й когнітивний потенціал. Традиційна стилістика розглядала метафору переважно в риторичному контексті [Lakoff, Johnson, 1980, с. 230], проте сучасні підходи пропонують її аналіз з точки зору когнітивної стилістики, що дозволяє розширити уявлення про взаємозв'язок мови, мислення та культури. Таким чином, когнітивний підхід може стати важливим напрямом у подальшому розвитку історичної стилістики, інтегруючи нові методи аналізу мовних явищ.

1.4 Основні види метафор

Метафора є одним із найпотужніших засобів виразності в мові та літературі. Вона не лише прикрашає текст, а й відображає особливості світосприйняття мовця, його культурний та когнітивний досвід. У сучасній лінгвістиці існує кілька класифікацій метафор, серед яких найбільш визнаними є типології Дж. Лакоффа і М. Джонсона [Lakoff, Johnson 1980, с 50-85] та сучасних когнітивних досліджень у сфері стилістики.

1. Концептуальні метафори

Концептуальна метафора – це перенесення одного концепту на інший, що відображає когнітивні процеси людини. Наприклад, у поетичних творах часто зустрічається метафора «ЖИТТЯ – ЦЕ ПОДОРОЖ», де різні етапи життя ототожнюються з дорогами, шляхами, перешкодами тощо. Розглянемо цей та інші види метафор на прикладах з творчості Дж. Байрона.

Наприклад, у рядках поеми "Childe Harold`s Pilgrimage*": "There is a pleasure in the pathless woods, There is a rapture on the lonely shore"* [Byron, 1812–1818] природа виступає як символ свободи, а життя – як подорож, яка приносить задоволення у своїй непередбачуваності.

2. Структурні метафори

Структурна метафора передбачає перенесення структури одного поняття на інше. Вона широко використовується для пояснення абстрактних понять через більш конкретні.

Прикладом слугують рядки з поеми “Childe Harold`s Pilgrimage”:

“Time writes no wrinkle on thine azure brow” [Byron, 1812–1818].

Дж. Байрон тут персоніфікує океан, надаючи йому людських якостей – відсутності зморшок, що символізує його незмінність і вічність.

3. Метафори-символи

Цей вид метафор часто використовується у поезії та містить глибокий символічний зміст. Вони пов'язані з культурними та історичними традиціями.

Прикладом слугують рядки з поеми “The Destruction of Sennacherib”:

“The Assyrian came down like the wolf on the fold” [Byron, 1815].

Тут Дж. Байрон використовує метафору вовка для позначення агресора, що має сильний символічний підтекст – вовк у багатьох культурах є символом жорстокості та небезпеки.

Відповідно до проведеного аналізу, були наведені статистичні дані з опрацьованих творів Байрона задля відстеження кількості різних видів метафор у відсотковому співвідношенні (рис. 1.1).

Метафора – це не просто мовний засіб, а складний когнітивний механізм, що дозволяє нам інакше сприймати дійсність. Вона не підкоряється чітким правилам чи інструкціям і не має однозначного тлумачення, як науковий термін. Її головна особливість – наявність елемента творчості, своєрідного художнього бачення світу. Без цього компоненту метафора втрачає свою силу – так само, як гумор не може існувати без комічного ефекту. Її унікальність полягає в тому, що вона встановлює несподівані зв’язки між, на перший погляд, несумісними поняттями. Це змушує нас переосмислювати значення слів і явищ, помічати те, що раніше залишалося поза увагою. Наприклад, коли Дж. Байрон у “Childe Harold`s Pilgrimage” пише: “She walks in beauty, like the night...” [Byron, 1812–1818], він не просто порівнює жінку з ніччю, а переносить на неї характеристики ночі – її спокій, загадковість, плавність. Тут

працює не звичайне порівняння, а метафорична взаємодія двох образів, що створює новий сенс.

Рисунок 1.1
Відсоткове співвідношення між видами метафор на прикладі твору Дж. Байрона «Манфред»

Метафора не є грою слів, хоча може містити елемент двозначності. У класичній семантичній теорії значення слова вважається стабільним, але метафора змінює цей підхід: вона змушує слово набувати нового змісту, розширюючи його семантичний обсяг. Наприклад, коли Дж. Байрон називає море *«вічним»*, це не лише буквальне твердження про його постійність, а й метафоричне означення безмежності, незмінності та навіть відчуженості. Можна припустити, що ключові слова в метафорі мають одночасно два значення – буквальне і метафоричне. Проте вони не існують незалежно один від одного. Успішна метафора гармонійно поєднує ці рівні значень, створюючи нову картину світу.

Цікавий аспект метафори – її парадоксальна природа. Якщо аналізувати її буквально, вона часто здається хибною, але саме ця уявна помилковість змушує шукати глибший сенс. Наприклад, коли ми кажемо «смерть – це сон»,

це твердження буквально неправдиве, але воно вказує на певну схожість між поняттями – стан спокою, припинення активності. Те ж саме спостерігається у Дж. Байрона: *"Time writes no wrinkle on thine azure brow"* [Byron, 1812–1818]. Час не може «писати зморшки», але через цю метафору ми розуміємо, що океан поза владою часу. Очевидна хибність твердження веде до нового рівня сприйняття – саме в цьому й полягає сила метафори.

Метафора – це не просто мовний прийом, а спосіб пізнання. Вона не лише змінює значення слів, а й формує наші уявлення про світ, допомагає бачити нові зв'язки між речами. Поезія Дж. Байрона є чудовим прикладом того, як метафора може надавати словам нового життя, змушуючи читача не просто сприймати текст, а й розмірковувати над ним.

Різноманіття метафор у поезії Дж. Байрона підтверджує їхню роль не лише як художнього засобу, але й як когнітивного механізму, що формує світобачення читача. Використовуючи концептуальні, структурні та символічні метафори, Дж. Байрон збагачує зміст своїх творів, створюючи глибокі образи, які залишаються актуальними й у сучасному літературознавстві.

1.5 Основні засади перекладу метафорики

Метафора – це не просто стилістичний засіб, а й інструмент створення певного емоційного тону в тексті. Перекладач має не лише передати зміст метафори, а й зберегти її естетичний ефект. Наприклад, якщо у творі Байрона використана метафора *"The soul of music slumbers in the shell"* [Byron, 1815] (буквально: *«Душа музики спить у мушлі»*), переклад має відтворювати її поетичність. Дослівний переклад може бути незрозумілим, тому варіант *«Музика дрімає у перлинній оболонці»* може краще передати художню атмосферу [Newmark, 1988, с. 201-208].

Для досягнення такого ефекту перекладач повинен:

- Уникати надто буквального перекладу, якщо він руйнує образність.
- Враховувати ритм і мелодику вислову, особливо у поетичних текстах.
- Обирати слова, що несуть схоже емоційне навантаження у цільовій мові.

Метафори часто базуються на історичних, релігійних чи міфологічних уявленнях певної культури, тому їх прямий переклад може бути неефективним. Наприклад, у західній літературі широко використовуються біблійні образи, які можуть не мати такого ж значення в іншій культурі [Lakoff, Johnson, 1980, с. 197-200].

Якщо у творі Дж. Байрона зустрічається *рядок "And Hope, enchanted, smiled and waved her golden hair"* [Byron, 1812] (буквально: *«І Надія, зачарована, посміхнулася й змахнула своїм золотим волоссям»*), то в перекладі важливо врахувати, що *«золоте волосся»* у європейській традиції асоціюється з ідеалом краси, тоді як в іншій культурі цей образ може бути не таким очевидним. У такому випадку можна адаптувати переклад, наприклад: *«І Надія, мов світло, чарівно всміхнулася».*

Перекладач має зважати на такі аспекти:

- Чи зрозумілий образ у цільовій культурі?
- Чи є еквівалентний символ у мові перекладу?
- Чи потрібно адаптувати метафору чи замінити її на аналогічну?

Кожен письменник має власний стиль, який визначає характер його текстів. Дж. Байрон, наприклад, часто використовує романтичні, меланхолійні та іноді іронічні метафори. Якщо в перекладі змінити їхню структуру або зміст, це може спотворити авторський стиль [Vinay, Darbelnet, 1995, с. 218].

Наприклад, у рядку *"There is pleasure in the pathless woods" («Є насолода в бездоріжних лісах»*) [Byron, 1818] важливо передати не лише метафору, а й характерний для Дж. Байрона ритм і відчуття свободи.

Щоб зберегти стиль, перекладач має:

- Враховувати улюблені прийоми автора (повторювані образи, ритм, інтонацію).

- Не змінювати метафору без необхідності.
- Використовувати стилістично відповідні мовні засоби у перекладі.

Деякі автори пропонують до традиційних принципів перекладу додати ще й гнучкість, під якою розуміється вміння перекладача змінювати стратегію залежно від жанру тексту, мети перекладу або очікувань цільової аудиторії. Водночас це положення викликає певні сумніви, оскільки сама природа метафори як складного семіотичного і культурно маркованого явища потребує не стільки довільності, скільки виваженості, точності та міжкультурної чутливості.

Метафора – це не фіксований образ, який завжди перекладається одним способом. Іноді вона може бути збережена, іноді адаптована, а іноді замінена на інший образ. Гнучкість означає, що перекладач повинен аналізувати кожен конкретний випадок і обирати оптимальний метод [Nida, 1964, с. 284].

Гнучкий підхід передбачає:

- Оцінку контексту – чи зрозуміла метафора, чи потрібно її адаптувати?
- Використання різних стратегій перекладу, залежно від ситуації.
- Збереження балансу між точністю змісту та природністю вислову.

Переклад метафорики – це складний творчий процес, який вимагає не тільки мовного, але й культурного чуття. Важливо не лише передати зміст, а й зберегти емоційний ефект, стилістику та вплив, який справляє оригінал на читача. Саме тому хороший переклад художнього тексту завжди є мистецтвом, що потребує ретельного аналізу та інтуїції [Jakobson, 1959].

Переклад метафоричних конструкцій у художніх текстах вимагає особливої уваги до кожного мовного елемента, оскільки метафора може будуватися на різних частинах мови: іменниках, дієсловах, прикметниках та прислівниках. Успішний переклад передбачає збереження образності, стилістичного ефекту та відповідність нормам цільової мови, навіть якщо граматична структура зазнає змін [Vinay, Darbelnet, 1995, с. 347-350].

Іменникові метафори часто є основою метафоричних висловів, тому правильний підбір відповідників відіграє ключову роль [Zhang, D., Zhang, M.,

Peng, Jung, Xia, 2021]. Наприклад, у реченні *"The river was a silver ribbon under the moonlight"* [Byron, 1818] (*«Річка була срібною стрічкою під місячним світлом»*) образність зберігається без значних змін, оскільки аналогічний вислів існує в українській мові. Водночас у випадку *"He had a heart of stone"* [Byron, 1818] (*«Він мав серце з каменю»*) може бути необхідною стилістична адаптація, наприклад, «Його серце було жорстоким, як камінь», щоб передати зміст природно для україномовного читача.

Дієслівні метафори створюють динамічні образи, які передають певні дії або стани. Наприклад, у вислові *"The flames danced in the night"* [Byron, 1812] *(«Полум'я танцювало вночі»)* збереження дієслова *"danced"* як *«танцювало»* цілком виправдане, оскільки подібний образ вогню зустрічається й у цільовій мові. Проте у вислові *"The idea blossomed in his mind"* [Byron, 1812] (*«Ідея розквітла в його розумі»*) буквальний переклад може здатися неприродним, тому можлива адаптація, наприклад, у варіанті *«Його розум осяяла нова ідея»*, що зберігає метафоричний ефект, але уникає дослівного калькування.

Прикметникові метафори є важливими для характеристики явищ або об'єктів і можуть мати культурно-специфічні особливості. Наприклад, у вислові *"She had velvet eyes"* [Byron, 1818] *(«У неї були оксамитові очі»)* використання прикметника оксамитові є природним, оскільки в українській мові існує подібний метафоричний образ. Водночас, у реченні *"He had a burning desire to win"* [Byron, 1818] *(«У нього було палаюче бажання перемогти»*) буквальна передача слова *"burning"* може виглядати не зовсім природно, тому доцільним буде варіант *«Його переповнювало палке бажання перемогти».*

Прислівникові метафори підсилюють емоційне або стилістичне забарвлення висловлювання і також потребують адаптації. У реченні *"He smiled darkly"* [Byron, 1812] буквальний переклад як «Він усміхнувся похмуро» може бути замінений на *«Він усміхнувся загадково»*, оскільки цей варіант точніше передає загальний контекст. Інший приклад *"The wind*

whispered softly” [Byron, 1812–1818], де варіант *«Вітер ніжно прошепотів»* дозволяє передати образність і емоційне забарвлення оригіналу.

Таким чином, переклад окремих елементів метафор потребує ретельного аналізу та творчого підходу. Перекладач має враховувати не лише лексико-граматичні відповідності, а й стилістичні особливості тексту, можливість використання аналогічних образів у цільовій мові та необхідність адаптації певних конструкцій. Оптимальний вибір відповідників сприяє збереженню художньої виразності перекладу, роблячи його максимально наближеним до оригіналу та зрозумілим для носіїв мови перекладу.

1.5.1 Способи та засоби перекладу метафорики у художніх творах. Переклад метафорики у художніх творах є складним процесом, що потребує не лише глибокого знання мови, а й розуміння культурного контексту, стилістичних особливостей та авторського задуму. Дослідники у сфері перекладознавства, зокрема Пітер Ньюмарк, Жан-Поль Віне та Жан Дарбельне, Мона Бейкер, Катерина Рейс, Джеремі Менді, виділяють кілька основних стратегій перекладу метафор:

1. Збереження метафори у первісному вигляді – якщо вона зрозуміла для цільової аудиторії та не втрачає свого естетичного ефекту. Наприклад, метафору Дж. Байрона *“She walks in beauty, like the night”* [Byron, 1832] можна перекласти дослівно: *«Вона йде в красі, як ніч»*, зберігаючи її образність і ритміку. Автором методики виступає Пітер Ньюмарк [Newmark, 1988].

2. Адаптація метафори до мовних норм перекладу – якщо буквальний переклад звучить неприродньо або втрачає свій зміст. У такому випадку перекладач може змінити конструкцію, зберігаючи художній ефект. Наприклад, фраза *“Time writes no wrinkle on thine azure brow”* [Byron, 1812–1818] може бути передана як *«Час не лишає зморшок на твоєму синьому чолі»*, що звучить природніше для української мови [Голованівський, 1972, с. 40-43].

3. Перетворення метафори на порівняння – використовується тоді, коли пряма метафора втрачає своє значення у перекладі або потребує додаткового пояснення. Наприклад, якщо оригінальний вислів має культурно специфічну

метафору, яку важко відтворити в іншій мові, її можна передати через порівняння [Vinay, Darbelnet, 1995, с. 184].

4. Описовий переклад – коли метафора є настільки унікальною або специфічною, що її неможливо передати без пояснення. Наприклад, якщо в оригінальному тексті використовується метафора, яка базується на національних символах чи історичних реаліях, її можна пояснити, не порушуючи загальний стиль тексту.

5. Заміна іншою метафорою – коли неможливо зберегти оригінальну метафору, можна використати інший образ, який передає подібне значення у цільовій мові. Це особливо важливо, коли в різних культурах одна й та сама метафора може мати різні конотації або бути незрозумілою.

1.6 Переклад метафор українською мовою

Переклад метафор є одним із найскладніших аспектів міжмовної адаптації тексту, оскільки він вимагає не лише передачі лексичного значення, а й збереження стилістичного, емоційного та культурного навантаження. Відомі дослідники перекладу, такі як М. Кочерган, І. Корунець, В. Радчук, В. Карабан, О. Чередніченко, В. Коптілов, М. Рильський, наголошують на тому, що метафора – це не просто стилістичний засіб, а глибоко вкорінене явище, пов’язане зі світосприйняттям і культурною традицією народу. Зокрема, Кочерган у своїй праці «Вступ до мовознавства» зазначає, що переклад метафори є актом міжкультурної комунікації, де важливо не лише знайти семантичний відповідник, а й зберегти асоціативне навантаження образу [Кочерган, 2001, с. 249-255].

Одним із головних методів перекладу метафор є буквальне відтворення (прямий переклад), який застосовується у випадках, коли метафоричний образ є універсальним або має прямий відповідник у мові перекладу. Наприклад, у

поезії Джорджа Гордона Байрона “Darkness” зустрічається рядок *“The waves were asleep”* [Byron, 1816], що в українському перекладі Д. Паламарчука зберігає ту саму метафоричну структуру: *«Хвилі спали»*. Такий підхід ефективний, коли концепція, втілена у метафорі, є спільною для обох культур [Паламарчук, 1995].

Окрім перекладу Д. Паламарчука, існують інші варіанти цього рядка. Наприклад, переклад М. Стріхи: *«Хвилі дрімали»*, який, зберігаючи загальний зміст, використовує інше дієслово, що додає легший, менш статичний відтінок метафорі [Гречка, 2023]. У перекладі М. Лукаша можливий варіант *«Хвилі заснули»*, що робить образ ще більш антропоморфним, посилюючи метафоричний ефект [Лукаш, 2005].

Ці переклади демонструють, що навіть буквальне відтворення може мати варіації, які залежать від стилістичних і художніх уподобань перекладача. Д. Паламарчук дотримується чіткої структури оригіналу, а Лукаш поглиблює образність метафори.

Інший підхід – це адаптація метафори через її перефразування або заміну аналогічним образом, який буде природним для цільової аудиторії. Корунець у своїй праці «Теорія і практика перекладу» вказує, що така методика є особливо актуальною, коли буквальний переклад не передає емоційного забарвлення або є незрозумілим для носіїв цільової мови [Корунець, 2017].

У різних перекладах цей рядок отримав кілька варіацій. У перекладі Кочура зустрічається варіант *«Ніч простягла чорний прапор»*, що надає більш суворого й воєнного відтінку. В. Мисик пропонує *«Ніч над світом розпростерла чорне знамено»* [Мисик, 1985], що звучить більш епічно та урочисто. Д. Павличко використовує *«Ніч розвісила чорне полотнище»* [Павличко, 2005], що надає метафорі візуальної образності та дещо театрального характеру.

Різні варіанти цього перекладу демонструють використання техніки адаптації, де перекладачі обирають такі образи, які відповідають естетичним і культурним традиціям української поетики. Г. Кочур робить наголос на

символіці прапора, В. Мисик створює відчуття монументальності, а Д. Павличко додає сценічної виразності. Це вкотре підтверджує, що переклад – це не лише точність передавання змісту, а й творчий процес, що вимагає глибокого розуміння художнього тексту.

Окремим способом є описовий переклад, коли оригінальна метафора не має адекватного відповідника і потребує розширеного пояснення. Наприклад, фраза *"The heart's deep silent caves"* [Byron, 1813] у дослівному перекладі виглядала б як *«Глибокі мовчазні печери серця»*, однак такий варіант звучить штучно в українському контексті, тому доцільніше передати його як *«потаємні куточки душі»*. Подібний метод описує П. Ньюмарк у своїй праці "More Paragraphs on Translation" (1998), підкреслюючи, що ефективний переклад передбачає не лише збереження змісту, а й пристосування його до культурних норм цільової аудиторії [Newmark, 1998, p. 118-120].

У перекладі Г. Кочура цей рядок було адаптовано як *«таємні глибини серця»*, що зберігає образність, але робить метафору природнішою для української поетичної традиції. В. Мисик пропонує варіант «глибини мовчазної душі», що надає тексту більшого емоційного навантаження. Д. Павличко використовує «потаємні глибини серця», поєднуючи варіанти двох попередніх перекладачів і створюючи гармонійний баланс між точністю та стилістичною виразністю.

Метод транспозиції є ще одним способом збереження метафоричної структури шляхом зміни граматичної категорії. Наприклад, у Дж. Байрона є вираз *"The deep blue sky of Italy"* [Byron, 1812], який у дослівному перекладі означає *«Глибоке синє небо Італії»*. Однак така структура може звучати неприродно українською, тому транспозиція дозволяє адаптувати цей вислів як «*Безмежна синь італійського неба»*. Така методика часто використовується у художньому перекладі, зокрема її застосовував М. Рильський у своїх адаптаціях поезії.

У перекладі Г. Кочура цей рядок виглядає як *«Неосяжне лазурове небо Італії»*, що робить акцент на кольоровій характеристиці. В. Мисик, своєю

чергою, обрав варіант *«Глибока блакить італійського неба»* [Мисик, 1985], що підкреслює поетичність і образність вислову. Д. Павличко адаптував цей вислів як *«Італійське небо, сповнене синьої глибини»* [Павличко, 1985], розширюючи метафоричне значення.

Ще один варіант перекладу метафори – це її заміна порівнянням, якщо початковий образ суперечить нормам цільової мови. Наприклад, англійський вислів *"His mind was a stormy sea"* [Byron, 1818] може бути перекладений як *«Його думки були, немов розбурхане море»*. Такий метод виправданий у випадках, коли дослівний переклад створює семантичну неоднозначність або не відповідає традиційним образам цільової культури. У своїй роботі «Теорія і практика перекладу» О. Коптілов наголошує, що адаптація через порівняння є ефективним засобом збереження стилістичної гармонії тексту [Коптілов, 2003, с. 230-240].

Переклади цього вислову можуть варіюватися. Наприклад, В. Коптілов запропонував такий переклад *«Його свідомість хвилювалася, наче штормове море»*, що додає динамічного аспекту [Коптілов, 2003, с. 170-173].

Іншим прикладом може бути оригінальний рядок із поеми "The Giaour" Джорджа Байрона *"The sea is a mirror, reflecting all that is beneath it"* містить яскраву метафору, що передає уявлення про море як дзеркало, здатне відбивати приховані глибини. У перекладі Пантелеймона Куліша ця метафора збережена майже дослівно: *«Море – дзеркало, що відображає все, що під ним»*. Такий перекладацький підхід відповідає техніці калькування (за класифікацією П. Ньюмарка), що дозволяє зберегти як семантичну точність, так і образну структуру вислову. Використання лексичних еквівалентів *(«дзеркало», «відображає»*) та дотримання синтаксичної близькості до оригіналу забезпечують високу ступінь адекватності перекладу. Завдяки цьому український варіант не втрачає поетичності, але й водночас звучить природно для носія мови, що свідчить про вдалу реалізацію міжмовної трансформації метафори [Куліш, 1905].

Крім того, лексико-семантична заміна дозволяє зберегти художній ефект, змінюючи лексичну одиницю, якщо пряма передача є недоречною. Наприклад, вислів Дж. Байрона *"A stormy soul"* можна перекласти як *«Буремна душа»*, хоча буквально *"stormy"* означає *«штормовий»* [Byron, 1813]. Така трансформація відповідає нормам української мови та зберігає оригінальний образ.

Переклад поезії Дж. Байрона українською мовою завжди був складним завданням для літературознавців і перекладачів. Одним із ключових аспектів адаптації його творів є передача метафоричності та образності оригінального тексту. На прикладі першого рядка вірша "*The Destruction of Sennacherib"* можна простежити, як різні українські перекладачі підходили до цієї проблеми.

Оригінальний рядок Дж. Байрона звучить так: *"The Assyrian came down like the wolf on the fold"* [Byron, 1815]. Він містить виразний художній образ, що порівнює ассирійців із вовком, який нападає на беззахисне стадо. Це порівняння є важливим елементом, що передає раптовість і загрозливий характер нападу.

В. Мисик переклав цей рядок наступним чином: *«Ассирієць ринув, як вовк на кошару»* [Мисик, 1985]. У цьому варіанті використано слово *«ринув»*, що підкреслює динамічність і раптовість дії. Окрім цього, слово *«кошара»* уточнює просторові обставини нападу, роблячи картину більш конкретною та виразною.

Д. Павличко запропонував інший варіант перекладу: *«Ассирієць сунув, мов вовк на отару»* [Павличко, 2005]. Тут звертає на себе увагу слово *«сунув»*, яке хоч і зберігає загальну ідею руху, проте не містить того ж елементу стрімкості, що *«ринув»* у В. Мисика. Крім того, *«отара»* замість *«кошари»* зміщує акцент із місця події на жертву, тобто стадо вівець. Це дещо змінює фокус порівняння, роблячи його менш локалізованим.

Обидва переклади демонструють різні підходи до передачі оригінального образу. В. Мисик застосовує техніку конкретизації, уточнюючи

місце нападу, тоді як Д. Павличко використовує генералізацію, наголошуючи на жертві агресії. При цьому обидва варіанти зберігають основну метафору вовка як символу агресора, що є ключовим у сприйнятті тексту.

Цей аналіз демонструє, що навіть у межах одного рядка можливі різні інтерпретації, які залежать від стилістичних уподобань перекладача, його розуміння контексту та застосованих перекладацьких технік. Таким чином, переклад поетичних творів, зокрема творів Дж. Байрона, є процесом творчого переосмислення, де важливо зберегти не лише буквальне значення, а й емоційну та художню виразність оригіналу.

Таким чином, переклад метафор є складним процесом, що передбачає вибір між буквальним відтворенням, адаптацією, транспозицією, порівнянням та описовим перекладом. Дослідження М. Кочергана, І. Корунця, В. Радчука, В. Карабана, О. Чередніченка та інших перекладознавців підтверджують, що вибір методу залежить від контексту, культурної специфіки та стилістичних особливостей тексту. Використання вказаних підходів дозволяє зберегти не лише зміст, а й емоційний та естетичний вплив оригіналу, що є ключовим у художньому перекладі.

Висновок до розділу І

У процесі дослідження особливостей перекладу метафор з англійської мови на українську було визначено, що метафори є не лише естетичним елементом тексту, але й важливим засобом відображення концептуальної картини світу носіїв певної мови. Переклад метафоричних конструкцій вимагає не лише знання мовних норм, але й глибокого розуміння культурного контексту та авторського стилю.

Виявлені такі підходи до перекладу метафор:

– буквальне відтворення (прямий переклад), яке можливе, якщо метафоричний образ є універсальним або має прямий відповідник у мові перекладу;

– адаптація метафори через її перефразування або заміну аналогічним образом, що є природним для цільової аудиторії;

– описовий переклад у разі відсутності адекватного відповідника;

– транспозиція, що дозволяє зберегти метафоричну структуру шляхом зміни граматичної категорії;

– заміна метафори порівнянням, якщо початковий образ суперечить нормам цільової мови;

– лексико-семантична заміна, що дозволяє зберегти художній ефект, змінюючи лексичну одиницю.

Також досліджено такі засоби та способи перекладу, як конкретизація, генералізація, антонімічний переклад та переструктурування речень, які сприяють збереженню змістовної та стилістичної цілісності тексту, не порушуючи його емоційного впливу на читача.

Під час аналізу перекладів метафоричних висловів з творів Джорджа Гордона Байрона на основі досліджень та робіт таких лінгвістів, як М. Кочерган, І. Корунець, В. Радчук, В. Карабан, О. Чередніченко та інших, встановлено, що вибір стратегії перекладу залежить від:

– культурної специфіки, адже англійська та українська літературні традиції мають різні домінантні образи;

– граматичних розбіжностей між англійською та українською мовами, зокрема у структурі метафоричних конструкцій;

– стилістичних особливостей тексту, оскільки поетичний стиль Байрона насичений складними метафорами, що потребують гнучкого підходу до їхнього відтворення.

Одним із головних викликів у перекладі англомовних метафор є розбіжності у граматичних та лексичних структурах англійської та української мов. Англійська мова часто використовує номінативні конструкції, тоді як в

українській більш природним є дієслівне вираження дії або стану. Це вимагає від перекладача не лише глибокого розуміння метафоричної образності, але й володіння стилістичними засобами мови перекладу.

Таким чином, проблема перекладу метафор залишається однією з найскладніших у теорії та практиці художнього перекладу. Вона вимагає не лише лінгвістичних, а й когнітивних, культурологічних та стилістичних компетенцій, що забезпечують адекватність і точність передачі художніх образів в іншомовному тексті.

РОЗДІЛ 2
ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МЕТАФОР У ТВОРАХ ДЖ. БАЙРОНА ТА СПОСОБИ ЇХ ВІДТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

2.1 Лексико-стилістичні особливості поетики Дж. Байрона

Стилістичні прийоми відіграють ключову роль у поезії Джорджа Гордона Байрона, формуючи його унікальний поетичний стиль. Серед найпоширеніших засобів, які він використовує, можна виділити метафору, іронію, гру слів та антитезу. Ці прийоми не лише збагачують текст художньо, а й дозволяють автору передавати глибокі емоційні та філософські ідеї.

2.1.1 Метафора як засіб художнього узагальнення. Одним із найпотужніших засобів у творчості Дж. Байрона є метафора, яка виступає не лише елементом художньої виразності, а й інструментом глибокого узагальнення, здатним передати складні емоційні та філософські стани. У Дж. Байрона метафора часто поєднує романтичне світовідчуття з бунтівним духом, відображаючи внутрішню боротьбу, самотність та прагнення до свободи. Саме завдяки метафоричним структурам поет створює багатовимірні образи природи, людських почуттів і трансцендентних переживань.

Показовим прикладом є фрагмент із поеми *“Childe Harold’s Pilgrimage”*, де Дж. Байрон використовує метафоричну образність для характеристики усамітнення та гармонії з природою:

“There is a pleasure in the pathless woods, There is a rapture on the lonely shore…” [Byron, 1818].

У цих рядках зовнішній пейзаж постає проекцією внутрішнього стану героя. В українському перекладі С. Голованівського перекладач майстерно

зберігає метафоричне узагальнення, адаптуючи природні образи до української мовної традиції:

«Є насолода в нетрях лісових,Є радість на безлюдному узбережжі» [Голованівський, 1972].

Виразною є також метафора зі знаменитого вірша *"She Walks in Beauty",* де Дж. Байрон поєднує жіночу вроду з нічною гармонією світу:

"She walks in beauty, like the nightOf cloudless climes and starry skies" [Byron, 1832].

Тут ніч метафорично виступає еталоном спокійної, урівноваженої краси – узагальненим образом гармонії. У перекладі М. Драй-Хмари цей фрагмент звучить так:

«Вона іде в красі, мов ніч,Що в зорі вся, безхмарна й тиха» [Драй-Хмара, 1981].

Перекладач зберігає не лише метафоричність, а й мелодійну рівновагу оригіналу, що є важливою складовою Байронового романтизму.

Ще один показовий випадок – з поеми *"The Bride of Abydos"*, де поет метафорично описує душевну бурю героя:

"My heart is like the full-orbed moon,Its light and shadow mingle soon" [Byron, 1813].

Тут серце уподібнюється до повного місяця, у якому світло й тінь межують так само, як радість і страждання в людській душі. У перекладі Д. Павличка:

«Моє ж серце – мов місяць повний:У нім сплелись і сяйво, й морок» [Павличко, 2005].

Передача «*сплетіння*» світла й мороку точно відтворює метафоричне узагальнення Дж. Байрона щодо подвійності людських почуттів.

У вірші *"Darkness"* поет створює апокаліптичну картину загибелі природи:

"The waves were dead; the tides were in their grave" [Byron, 1816].

Метафора «мертві хвилі» і «припливи в могилі» відображає загибель не лише фізичного світу, а й космічного порядку. У перекладі В. Мисика метафорика зберігається повністю, що дозволяє українському читачеві відчути масштабну символічність оригіналу:

«Хвилі вмерли; припливи лежали в гробах…» [Мисик, 1985].

Таким чином, метафора у творчості Дж. Байрона — це не просто художній засіб, а універсальний механізм узагальнення, що дозволяє передавати багатошарові емоційні, філософські та екзистенційні смисли. Українські перекладачі переважно зберігають інтенсивність та глибину його метафорики, добираючи образи, зрозумілі та виразні для національного читача. Це забезпечує адекватне відтворення романтичної естетики й індивідуального стилю Дж. Байрона.

2.1.2 Іронія як форма соціальної та моральної критики. Іронія є одним із ключових стилістичних прийомів у творчості Дж. Байрона та виступає важливим інструментом соціальної й моральної критики. Дж. Байрон використовує іронію для викриття лицемірства, подвійних стандартів, егоїзму, політичних абсурдів і загальних людських слабкостей. У його поетичному дискурсі іронія нерідко поєднується з сарказмом, сатирою та комічною гіперболою, формуючи складний багатошаровий ефект: зовнішня грайливість приховує глибокі філософські та етичні судження.

Одним із найяскравіших прикладів іронічного стилю є поема *“Don Juan”*, де Дж. Байрон послідовно викриває лицемірство людської поведінки. Відомий фрагмент:

“And whispering ‘I will ne’er consent,’—consented” [Byron, 1819].

Відмічається передача типової для Дж. Байрона глузливість, засновану на парадоксі людської натури — розриві між словами і вчинками. У перекладі В. Богуславської:

«Шепочучи ‘я ніколи не погоджуся’, – погодилася» [Богуславська, 2007].

Сам іронічний ефект зберігається завдяки точному відтворенню антитези, що підкреслює непослідовність персонажа і водночас натякає на широку суспільну проблему — фальшивість людських обіцянок.

Іронічний потенціал поеми значно підсилює використання гри слів. Наприклад, у сатиричному зверненні Дж. Байрона до «інтелектуальних лордів» він висміює підлеглість чоловіків впливу жінок:

"But—Oh! ye lords of ladies intellectual,Inform us truly, have they not hen-pecked you all?" [Byron, 1819]

Комічний ефект створює подвійний натяк: з одного боку – на інтелектуалізм, з іншого – на побутове *"hen-pecked"*, тобто *«підкаблучництво».* У перекладі С. Голованівського:

«Але – О! ви, панове дам інтелектуальних,Скажіть нам чесно, хіба вони вас не підкаблучили?» [Голованівський, 1972].

Тут перекладач вдало замінює англійський каламбур містким українським фразеологізмом, що не лише зберігає гумор, а й передає соціальний підтекст, залишаючи колючість авторської іронії.

Іронія Дж. Байрона має чіткий критичний фокус і у поемі *"English Bards and Scotch Reviewers"* [Byron, 1819], спрямованій проти літературних критиків його часу.

Відомий рядок:*"'Tis pleasant, sure, to see one's name in print; A book's a book, although there's nothing in't."* – іронізує над літераторами, що прагнуть слави, не маючи справжнього таланту. Український переклад Д. Павличка:

«Приємно бачить власне ім'я у книзі;Книга є книга – хоч у ній і пусто» [Павличко, 2005].

Відмітимо, що переклад зберігає байронівську насмішку над порожнім пафосом авторів-«пустоцвітів», які шукають форми слави без змісту.

У поемі *"The Vision of Judgement"* Дж. Байрон застосовує тонку політичну іронію, висміюючи офіційну риторику, що прославляла короля Георга III:

“He died – but left not even his crown behind” [Byron, 1820].

Цей рядок демонструє парадокс: монарх, який жив заради влади, не може забрати з собою навіть символ свого панування. У перекладі В. Мисика:

«Він умер – і навіть корони своєї не взяв із собою» [Мисик, 1968].

Тут іронічна критика абсолютної влади й монархічного пафосу збережена повністю.

Дж. Байрон часто використовує іронію для деміфологізації романтичних ідеалів. У *“Childe Harold’s Pilgrimage”* він звертається до теми людської слави:

“Fame is the thirst of youth” [Byron, 1812].

На перший погляд – узагальнююча сентенція, але приховане іронічне забарвлення натякає на марність цього прагнення. У перекладі П. Грабовського:

«Слава – це спрага юності» – іронічна зневага до гонитви за славою передається без зміни метафоричної структури [Грабовський , 1970].

У цьому ж творі Дж. Байрон висміює порожній пафос політиків:

“He was a man of great merit in his way;He had no faults, save some that were his own” [Byron, 1812].

Іронія полягає у вивернутому підкресленні «переваг» особи. У перекладі С. Голованівського:

«Був він достойний чоловік по-своєму;Не мав він вад – хіба що власні мав...» [Голованівський, 1972].

Іронічний парадокс *«немає вад, крім власних»* переданий дуже влучно.

Таким чином, іронія у поезії Дж. Байрона є універсальним засобом художнього мислення, що розкриває соціальні суперечності, показує абсурд людської поведінки та висміює фальш моральних ідеалів. Українські перекладачі демонструють високий рівень майстерності у відтворенні цього прийому: вони зберігають гру слів, саркастичний підтекст і ритміко-інтонаційний малюнок оригіналу, адаптуючи байронівський гумор до української мовної й культурної традиції.

2.1.3 Антитеза як засіб контрастного зображення. Антитеза посідає важливе місце у поетичній системі Дж. Байрона, оскільки дозволяє автору створювати насичену контрастність, завдяки якій передаються суперечності людської натури, конфлікти між почуттями й розумом, ідеалами та реальністю. Через протиставлення поет розкриває внутрішню драматургію персонажів, демонструє психологічну напругу та екзистенційні пошуки, що є характерною рисою романтичної поезії.

У *«Childe Harold's Pilgrimage»* Дж. Байрон майстерно використовує антитезу для зображення боротьби між прагненням до духовної цілісності та неможливістю повного самовираження: *"To mingle with the universe, and feel / What I can ne'er express, yet cannot all conceal"* [Byron, 1818]. Тут протиставляються два внутрішні імпульси: бажання злитися з усесвітом та усвідомлення неможливості висловити все, що герой переживає. У перекладі С. Голованівського – *«Злитися з всесвітом і відчути / Те, що не можу висловити, але не можу й приховати»* [Голованівський, 1972] – повністю збережено дуалізм почуттів та драматичну напругу оригіналу. Не менш показовою є антитеза у вірші *"She Walks in Beauty"*, де образ жінки побудовано на поєднанні темряви та світла: *"All that's best of dark and bright / Meet in her aspect and her eyes"* [Byron, 1832]. Тут темрява й світло символізують внутрішній спокій і духовне сяйво, а контраст формує цілісний романтичний ідеал. М. Драй-Хмара точно передає цей художній прийом: *«Все найкраще від темряви й світла / Злилося в постаті її й очах»*, зберігаючи протиставлення як основу образності [Драй-Хмара, 1981].

У поемі *"Darkness"* антитеза використана для показу масштабної загибелі світу: *"The world was void, / The populous earth was a lump of death"*, де протиставлення *"world/populous earth"* та *"void/lump of death"* створює вражаючу апокаліптичну картину. Переклад В. Мисика – *«Світ став порожній, / З людного світу лишився мертвий брилик»* – передає цей різкий контраст, підсилюючи його експресивність завдяки точному добору слів [Мисик, 1985].

Внутрішній розлам героя виразно зображено і в *“The Giaour”*: *“My days are in the yellow leaf; / The flowers and fruits of love are gone”*, де антитеза між символами старості *(“yellow leaf”)* і молодості *(“flowers and fruits of love”)* постає узагальненням втрати сенсу життя [Byron, 1814]. У перекладі Д. Павличка – *«Мої дні – мов листя пожовкле; / Квіти й плоди кохання зів'яли»* – контраст збережено повністю [Павличко, 2005].

У драматичній поемі *“Manfred”* антитеза виражає глибоку екзистенційну відчуженість героя: *“I have not loved the world, nor the world me”*, де симетрична конструкція підкреслює взаємне неприйняття людини та світу [Byron, 1817]. Переклад В. Мисика – *«Я світ не любив, і світ мене не любив»* – відтворює структуру та ритміку оригіналу [Мисик, 1985]. Антитеза також використовується Дж. Байроном для критики суспільних стереотипів, як у *“Don Juan”*: *“Young men should be ambitious, old men should be prudent”*, де протиставлення молодості та старості має іронічний соціальний підтекст [Byron, 1819]. С. Голованівський передає його у формі: *«Юнакам личить честолюбство, старим же – обережність»*, зберігаючи тонке поєднання дидактичності й іронії [Голованівський, 1972].

Отже, антитеза у творчості Дж. Байрона є не просто стилістичним засобом, а складним механізмом психологічної та філософської характеристики, що дозволяє відтворити всю глибину внутрішніх конфліктів персонажів. Українські перекладачі демонструють високу майстерність у збереженні цього прийому, точно передаючи контрастність, багатозначність та емоційну напругу оригіналу.

2.1.4 Синонімія та антонімія як засіб емоційного увиразнення. Емоційна виразність і художня образність поетичних творів Дж. Байрона значною мірою зумовлені використанням лексико-стилістичних засобів, зокрема активним залученням синонімів та антонімів.

Синоніми – це слова, які позначають те саме або подібне поняття, збігаючись у загальному лексичному значенні, проте відрізняючись смисловими відтінками, емоційно-експресивним забарвленням або сферою

функціонування. Вони поділяються на дві основні групи: ідеографічні, що передають відмінності у значенні, та стилістичні, які мають розбіжності у сфері вживання чи конотаціях [Александрова, 1997, с. 336].

Аналіз поетичних творів Дж. Байрона свідчить про переважання ідеографічних синонімів, що пояснюється художньою спрямованістю автора та його прагненням до тонкої диференціації значень. Байрон використовує ці мовні засоби для точнішого відтворення нюансів емоцій, станів і характеристик, що сприяє збагаченню експресивного потенціалу тексту. Науковці зазначають, що ідеографічні синоніми у мові відіграють функцію уточнення та конкретизації змісту висловлювання [Александрова, 1997, с. 340-352].

Залежно від диференційної ознаки ідеографічні синоніми можуть виконувати різні функції:

1. виділяти та підкреслювати певний аспект або характеристику явища;
2. позначати градацію ознаки, інтенсивність дії чи ступінь її прояву;
3. передавати рівень емоційного стану чи сили переживань;
4. вказувати на певну специфічну особливість [Шевченко, 2004].

У поезії Дж. Байрона особливо поширені синоніми, які увиразнюють семантичні відтінки ключових понять. У приклад приведемо рядки з поеми “Fare Thee Well”:

“…But all was false and hollow…

He swore, and the oath was broken…

His words were but the wind’s whisper…” [Byron, 1816]

У цьому фрагменті автор використовує лексеми “oath” (присяга, клятва) та “word” (слово, обіцянка) як синонімічні відповідники поняття «зобов’язання», проте вони різняться ступенем формальності та експресивним навантаженням. Контекстуальне зіставлення цих слів підкреслює ідею ненадійності та зради.

Під час дослідження нами виокремлено такі синонімічні пари у творах Дж. Байрона: *“sky – firmament; sorrow – grief – anguish; to gaze – to stare – to*

behold; delight – pleasure; to endure – to suffer; tempest – storm – gale; to cherish – to adore; despair – hopelessness; shade – gloom; to glow – to blaze”.

Ці приклади підтверджують важливу роль синонімів у побудові художнього тексту. Вони слугують засобом варіювання лексичних одиниць, сприяють точнішому вираженню авторського задуму, уникненню тавтології та створенню ритміко-мелодійної структури твору. Крім того, систематичне використання синонімів дозволяє поетові глибше розкрити внутрішній світ персонажів та передати складну гаму емоцій і переживань, що є характерною ознакою поетики Дж. Байрона.

Дж. Байрон активно використовує антоніми у своїх поетичних творах, що є важливим засобом стилістичної виразності. Антоніми – це лексичні одиниці, значення яких протилежні [Александрова, 1997, с. 480-481]. Завдяки своїй семантичній природі, що ґрунтується на категорії протилежності, вони широко застосовуються для створення експресивного ефекту у художніх текстах. Зокрема, антоніми сприяють підсиленню змісту, позначенню змін стану, протиставленню явищ та подій. У мовознавстві їх поділяють на дві основні групи: кореневі (утворені різними коренями) та афіксальні (формуються за допомогою спеціальних афіксів або їх відсутності) [Пахаренко, 2000, с. 230-236].

Дослідження поетичної спадщини Дж. Байрона показує, що переважна більшість антонімів у його творах належить до кореневого типу. Наприклад, у рядках поеми “The Girl of Cadiz”: *“And if she love or if she hate. Alike she knows not to dissemble”* [Byron, 1809] спостерігається вживання антонімічної пари *“love – hate”*. Автор створює контраст між почуттями кохання і ненависті, що традиційно розглядаються як протилежні емоційні стани у людських взаєминах. Ця опозиція підкреслює думку про те, що глибина кохання співвідносна з інтенсивністю ненависті, а межа між цими почуттями може бути тонкою.

Аналіз поезії Дж. Байрона засвідчує, що антоніми хоч і не є домінантним лексичним засобом у його творах, проте їхнє використання відіграє ключову

роль у створенні контрастного бачення дійсності, переданні почуттів та емоційної напруги. Дж. Байрон через антонімічні конструкції виражає власний темперамент і світогляд, зображуючи реальність через протиставлення та антагонізм. Таке використання антонімії дозволяє авторові не лише посилити емоційний ефект творів, а й підкреслити ідею єдності протилежностей, що є важливою рисою його поетичного стилю.

2.1.5 Фразеологізми як елемент національно-культурної образності. Фразеологічні одиниці виступають невід'ємною складовою мовної системи, втілюючи національну своєрідність і культурну ідентичність народу. Вони є носіями емоційного забарвлення та експресивності, що сприяє створенню виразних художніх образів. Фразеологізми слугують маркерами певних функціонально-стилістичних різновидів мови та відображають специфіку усного й писемного мовлення. Особливо важливу роль вони відіграють у літературі, оскільки надають текстам ритмічної гармонійності та змістової глибини. Значна частина фразеологічних одиниць пов'язана з вираженням людських почуттів і станів: радості й печалі, кохання та ненависті, правдивості й обману, працелюбності та лінощів. Водночас не всі стійкі вирази містять у собі яскравий емоційний компонент [Куліш, Франко, 1985].

Існує кілька підходів до класифікації фразеологізмів, серед яких особливе місце займає семантичний підхід. Відповідно до нього, фразеологічні одиниці поділяються на фразеологічні зрощення, єдності, словосполучення та вирази.

У поетичних творах Дж. Байрона найпоширенішими є фразеологічні єдності та фразеологічні словосполучення, що збагачують текст засобами художньої виразності. За приклад можна взяти рядки з поеми "Childe Harold's Pilgrimage":

"My heart is in the coffin there with Caesar, and I must pause till it come back to me" [Byron, 1812–1818].

Використання стійкого виразу *“my heart is in the coffin”* створює ефект глибокої драматичності, підкреслюючи емоційну напругу та переживання ліричного героя.

Наступним прикладом послугує поема “She Walks in Beauty”:

“She walks in beauty, like the night of cloudless climes and starry skies” [Byron, 1832].

Фразеологічна конструкція *“walks in beauty”* є засобом метафоричного узагальнення, що передає образ довершеної гармонії та витонченості.

Таким чином, фразеологізми у творах Дж. Байрона не лише виконують естетичну функцію, але й сприяють увиразненню контрастів, що є характерною рисою його творчого стилю. Саме завдяки таким мовним засобам поет створює неповторну атмосферу своїх поетичних творів, передаючи найтонші відтінки емоцій і почуттів.

Таким чином, стилістичні прийоми, такі як метафора, іронія, гра слів та антитеза, є невід’ємною частиною поетичного стилю Дж. Байрона. Вони дозволяють йому не лише передавати складні емоційні та філософські ідеї, а й надавати текстам багатозначності та експресивності. Українські переклади зберігають стилістичне багатство Дж. Байрона, що свідчить про високий рівень майстерності перекладачів, які вміло адаптують його твори для сучасного читача.

Підсумовуючи, варто зазначити, що фразеологія англійської мови є надзвичайно багатою та відображає глибину мовної культури народу. Фразеологічні одиниці, будучи результатом тривалого розвитку мови, є потужними засобами образності та експресивності. Їх використання у художніх текстах, як і в усному мовленні, значно посилює емоційний вплив на реципієнта, сприяє точнішому вираженню думки та додає тексту стилістичної виразності.

Аналізуючи поетичні твори Дж. Байрона, можна зробити висновок, що автор активно використовує фразеологізми, метафори та інші лексико-стилістичні засоби, які формують особливий художній колорит його поезії.

Зокрема, фразеологічні єдності та фразеологічні словосполучення відіграють ключову роль у створенні експресивності та ритмічної організації тексту, тоді як антонімічні конструкції підсилюють контрастність зображення дійсності, розкриваючи полярність людських емоцій і переживань. Манера Дж. Байрона відображати світ через протиставлення підтверджує цілісність його сприйняття дійсності й підкреслює глибину авторського світобачення.

Отже, творчість Дж. Байрона є неоціненним джерелом для дослідження фразеології, семантики антонімії та загалом лінгвостилістичних особливостей англійської поезії.

2.2 Зіставний аналіз перекладів творів Дж. Байрона українською мовою

Зіставний аналіз перекладів творів Дж. Байрона українською мовою виявляє багатогранність підходів та майстерність українських перекладачів, які прагнули передати глибину та емоційність оригінальних текстів. Особливу увагу варто приділити перекладам таких знакових творів, як “Childe Harold's Pilgrimage”, “Don Juan”, “Cain”, “The Prisoner Of Chillon” та численної лірики Дж. Байрона.

Поема “Childe Harold's Pilgrimage” є одним із найвідоміших творів Дж. Байрона, що здобула популярність в Україні завдяки перекладам Пантелеймона Куліша та Івана Франка. П. Куліш завершив переклад цього твору в 1894 році, а І. Франко опублікував його посмертно у 1905 році. П. Куліш зумів передати романтичний дух та меланхолію оригіналу, використовуючи багатство української мови. І. Франко також працював над перекладами творів Дж. Байрона, зокрема “Cain” у 1879 році, що відзначається глибоким розумінням філософських аспектів твору та майстерним відтворенням поетичної форми.

“Don Juan”, сатирична поема Дж. Байрона, привернула увагу багатьох українських перекладачів, серед яких особливо вирізняється Євген Голованівський [Kabanova, 2022]. Його переклад “Don Juan” відзначається точністю та збереженням іронічного стилю Дж. Байрона. Є. Голованівський зумів передати складність характеру головного героя та сатиричний погляд автора на суспільство.

Містерія поеми “Cain” є глибоким філософським твором, що досліджує питання добра і зла. І. Франко здійснив переклад цього твору ще у 1879 році, намагаючись донести до українського читача глибину роздумів Дж. Байрона. Його переклад зберігає точність та драматичну напругу оригіналу. У сучасну епоху “Cain” також був перекладений українською мовою, і в дослідженні Т. Литвяк аналізується відтворення ідіостилю Дж. Байрона в новітніх українських інтерпретаціях цього твору.

Поема “The Prisoner Of Chillon”, яка розповідає про страждання ув’язненого патріота, була перекладена Павлом Грабовським. У 1894 році він зумів передати трагічність та глибину почуттів героя, використовуючи виразні засоби української мови. Окрім великих поем, лірика Дж. Байрона також знайшла своє відображення в українських перекладах. Зокрема, І. Франко першим переклав українською мовою знаменитий сонет “Ozymandias”, демонструючи майстерність у відтворенні поетичної форми та змісту оригіналу. Серед інших відомих перекладачів лірики Дж. Байрона варто відзначити Дмитра Загула та Ксенофонта Климковича, які зробили значний внесок у популяризацію творчості Байрона в Україні [Kabanova, 2022].

Загалом українські перекладачі, такі як П. Куліш, І. Франко, П. Грабовський та Є. Голованівський, доклали значних зусиль для адаптації творчості Дж. Байрона для українського читача. Їхні переклади не лише зберігають зміст та стиль оригіналу, але й збагачують українську літературу новими художніми формами та ідеями.

Говорячи про аналіз перекладацьких стратегій, переклад поетичних творів Дж. Байрона українською мовою є важливим аспектом дослідження

міжкультурної комунікації та літературознавства. Різні перекладачі застосовують різні підходи для передачі стилістичних та змістових особливостей оригіналу, що впливає на сприйняття творів українською аудиторією. Одним із ключових завдань є збереження ідіостилю автора, який характеризується емоційною насиченістю, використанням метафор та символізму [Мисечко, Зимомря, 2025]. Деякі перекладачі прагнуть максимально точно передати ці особливості, зберігаючи стильові домінанти оригіналу. Наприклад, О. Грязнов зазначає, що переклад з неблизькоспорідненої мови не може бути абсолютно точним, тому він фокусується на змісті, іноді жертвуючи стилем, що призводить до втрати певних елементів ідіостилю Дж. Байрона, таких як оклична інтонація, повтори та епітети.

Іншою важливою проблемою є баланс між змістом та формою. Перекладачі часто стикаються з дилемою: зберегти форму оригіналу чи адаптувати її для кращого розуміння читачем. У випадку з поемою “Don Juan” Є. Голованівський обирає стратегію, яка поєднує точність передачі змісту з адаптацією форми, щоб зробити твір більш доступним для українського читача. Особливу увагу також приділяють використанню фразеологізмів та стійких виразів, які є важливим елементом поетичного стилю Дж. Байрона [Kabanova, 2022]. При перекладі таких виразів перекладачі можуть обирати між дослівним перекладом та пошуком українських еквівалентів, що передають той самий зміст та емоційне забарвлення. Це впливає на автентичність та сприйняття перекладеного тексту.

Важливою складовою є також відтворення ритмічної та звукової організації. Поезія Дж. Байрона відзначається чіткою ритмікою та мелодійністю, і передача цих елементів українською мовою вимагає від перекладача майстерності у відтворенні ритму та рим, що відповідають оригіналу, зберігаючи при цьому змістову точність. Крім того, твори Дж. Байрона містять численні культурні та історичні відсилання, і перекладачі

повинні вирішувати, чи залишати ці реалії без змін, чи адаптувати їх для українського читача, щоб забезпечити краще розуміння контексту.

Сучасні дослідження перекладацьких стратегій наголошують на важливості комплексного підходу, який враховує як лінгвістичні, так і культурні аспекти перекладу. Зокрема, виокремлюються мово-центрична, тексто-центрична та діяльнісно-центрична концепції творчості у перекладі, які пропонують різні методи аналізу та відтворення оригіналу [Shevchenko, Shastalo 2021]. У підсумку, переклад поезії Дж. Байрона українською мовою є складним та багатогранним процесом, що вимагає від перекладача глибокого розуміння оригіналу, культурного контексту та майстерності у відтворенні стилістичних особливостей автора.

Одним із найвідоміших творів Дж. Байрона, який зазнав численних перекладів українською мовою, є поема "Mazeppa". Ця поема відзначається динамічним сюжетом, виразною емоційністю та багатством художніх засобів. В українській традиції існує кілька варіантів її перекладу, серед яких особливо виділяються роботи І. Франка, В. Мисика та Д. Павличка [Kabanova, 2022].

Поема Дж. Байрона "Ode to Napoleon Buonaparte" написана п'ятистопним ямбом із перехресним римуванням (ABAB). Відтворення цієї особливості є важливим аспектом перекладацької стратегії. Наприклад, у першій строфі:

"'Tis done—but yesterday a King!
And armed with Kings to strive—
And now thou art a nameless thing:
So abject—yet alive!" [Byron, 1814].

І. Франко намагався максимально точно передати ритміку оригіналу, використовуючи п'ятистопний ямб із традиційним для української поезії чергуванням жіночих і чоловічих рим:

«Учора ще вінець тобі
Давали царі знатні,
Сьогодні ж ти – як тінь в імлі,

Забутий і бездольний!» [Франко, 1901].

І. Франко зберігає строгий порядок римування та ритмічну побудову, що відповідає оригіналу. В. Мисик віддав перевагу гнучкості ритмічної організації, що наблизило переклад до української ритміко-мелодійної традиції:

«Учора ти – могутній князь,

Серед царів – між ними,

А нині – імені не варт,

Забутий між живими» [Мисик, 1968].

І. Франко прагнув до чіткої відповідності оригінальній ритміці, тоді як В. Мисик дозволяв собі певну ритмічну варіативність, щоб зробити текст більш природним для українського читача.

Перекладачі по-різному підходили до відтворення експресивності мови Дж. Байрона. Наприклад, у наступному уривку:

"And swift and far the desert flew,

And fast and far the rider drew,

But still, with unabated zeal,

The horseman plied the scourge and steel" [Byron, 1819].

Д. Павличко використовував більш динамічні, розмовні конструкції, що зробило його переклад доступнішим сучасному читачеві:

«І мчали коні, як скажені,

Крізь ніч, крізь бурю, крізь вогонь,

А він, стискаючи стремена,

Впивався в плоть їм, наче грім» [Павличко, 2005].

Окремо варто відзначити, як перекладачі передавали метафоричні образи та символіку Дж. Байрона. Наприклад, у строфі:

"Like the leaves of the forest when Summer is green,

That host with their banners at sunset were seen:

Like the leaves of the forest when Autumn hath blown,

That host on the morrow lay withered and strown!" [Byron, 1819].

В. Мисик дещо відійшов від строгої симетрії, щоб зберегти плавність українського тексту:

«Як листя в гаях, коли літо в розквіті,

Вони вигравали у сонячних променях,

Як листя осіннє, що вітер розкидав,

Лежали бездушно на полі, без зброї» [Мисик, 1968].

Отже, аналіз різних перекладів поеми “Mazeppa” показує, що кожен перекладач застосовував власну стратегію адаптації тексту. І. Франко прагнув до максимально точної передачі ритму та образності Дж. Байрона, В. Мисик робив наголос на милозвучності та плавності українського тексту, а Д. Павличко модернізував лексику й стилістику, роблячи поему ближчою до сучасного читача. Це підтверджує, що кожен переклад є не лише відтворенням, а й інтерпретацією оригіналу, що відображає індивідуальний стиль перекладача та особливості його епохи [Коптілов, 2003, с. 115-117].

2.3 Переклад метафор українською мовою у творах Дж. Байрона

Метафора є одним із найдавніших і найпотужніших засобів художнього мовлення, який дозволяє не лише прикрашати текст, а й формувати особливий спосіб пізнання світу. У літературі метафорика відіграє ключову роль у вираженні емоцій, філософських поглядів та авторського світогляду. Особливо це помітно в поезії романтизму, де метафора стає не просто стилістичним засобом, а способом осмислення людського буття.

Творчість Дж. Байрона є визначним явищем у європейській літературі, а його поезія відзначається глибокою емоційністю, експресивністю та символізмом. Поет використовує метафору як інструмент для передачі внутрішнього стану ліричного героя, зображення природних явищ та осмислення суспільних і моральних питань. Дослідження метафорики

Байрона дозволяє краще зрозуміти не лише його індивідуальний стиль, а й загальні закономірності романтичного світобачення.

Одним із основних методологічних підходів до аналізу метафорики є когнітивна лінгвістика, яка розглядає метафору не лише як художній засіб, а й як механізм мислення та концептуалізації світу. З точки зору когнітивної парадигми, метафори в поезії Дж. Байрона можуть розглядатися як відображення його світогляду та емоційного стану. Інший важливий аспект дослідження – семантичний аналіз, що дозволяє простежити, які сфери досвіду автор метафорично трансформує. Наприклад, Дж. Байрон часто використовує природні образи для вираження внутрішнього конфлікту та романтичного пориву.

2.3.1 Порівняння метафорики Дж. Байрона з іншими поетами. Щоб глибше зрозуміти унікальність метафорики Дж. Байрона, варто порівняти її з поезією інших видатних представників романтизму, зокрема Вільяма Вордсворта, Семюела Тейлора Кольріджа та Персі Биші Шеллі.

В. Вордсворт, на відміну від Дж. Байрона, використовував метафори природи не стільки для зображення внутрішніх конфліктів, скільки для передачі гармонії між людиною і довкіллям. Його метафоричні образи часто сповнені спокою та рівноваги, тоді як у Дж. Байрона природа набуває динамічного, іноді навіть руйнівного характеру [Patel, 2023]. Наприклад, у “Childe Harold’s Pilgrimage” море символізує не лише свободу, а й внутрішню бурю ліричного героя, тоді як у В. Вордсворта річка або пагорб можуть виступати як символ спокою й умиротворення.

С. Кольрідж у своїй поетиці також активно використовував метафори природи, проте його метафоричний стиль ближчий до містицизму та надприродних мотивів [Patel, 2023]. Наприклад, у “The Rime of the Ancient Mariner” природні явища набувають майже сакрального значення, тоді як у Дж. Байрона вони залишаються в межах філософського та емоційного осмислення буття.

П. Шеллі, як і Дж. Байрон, часто використовував метафору світла й тіні, проте його символізм набагато більш ідеалістичний. Байронова поезія відзначається похмурими, драматичними контрастами, тоді як у П. Шеллі метафора світла часто пов’язана з надією та духовним прозрінням. Наприклад, у “Prometheus Unbound” світло символізує майбутнє звільнення людства, тоді як у Дж. Байрона воно може виступати як болісне усвідомлення реальності [Patel, 2023].

Одним із основних методологічних підходів до аналізу метафорики є когнітивна лінгвістика, яка розглядає метафору не лише як художній засіб, а й як механізм мислення та концептуалізації світу. З точки зору когнітивної парадигми, метафори в поезії Дж. Байрона можуть розглядатися як відображення його світогляду та емоційного стану [Наливайко, Шахова, 2001, с. 226-233]. Інший важливий аспект дослідження – лексичний та семантичний аналіз, що дозволяє простежити, які сфери досвіду автор метафорично трансформує. Наприклад, Дж. Байрон часто використовує образи природи для вираження внутрішнього конфлікту та романтичного пориву. Стилістичний аналіз дозволяє виявити характерні особливості використання метафори у поетичних текстах Дж. Байрона, зокрема, її роль у створенні образності, експресії та ритмічної організації поетичного тексту.

Метафорична система Дж. Байрона відіграє ключову роль у створенні його поетичного стилю. Він активно використовує образи природи, часові концепти та антропоморфні метафори для вираження глибоких емоційних переживань і філософських роздумів. Метафори у поезії Дж. Байрона не лише доповнюють описову складову, а й формують індивідуальну атмосферу творів, передаючи трагічний пафос, романтичну меланхолію або героїчний піднесений тон. Завдяки цим засобам Дж. Байрон досягає максимальної експресії, дозволяючи читачу не просто сприймати його поезію, а й відчувати її внутрішню силу.

Найчастіше вживаними є метафори природи, які складають 60% усього корпусу метафоричних конструкцій [Кочерган, 2003, с. 176-179]. Наприклад,

у поемі «The Giaour» застосовується наступна метафора: *“The sea is a mirror, reflecting all that is beneath it”* [Byron, 1814]. П. Куліш використовує прийом калькування: *«Море – дзеркало, що відображає все, що під ним»* [Куліш, 1905]. Д. Паламарчук застосовує засіб конкретизації: *«Море – гладінь, у якій віддзеркалюється весь світ»* [Паламарчук, 2005].

Природні явища нерідко слугують дзеркалом душевних переживань ліричного героя. Наприклад, у поемі “Childe Harold’s Pilgrimage” море постає як символ свободи й водночас невгамовної пристрасті: *“The mountains look on Marathon—And Marathon looks on the sea”* [Byron, 1812]. Пейзаж оживає, немов спостерігає за історичними подіями. У перекладі П. Куліша ця метафора збережена засобами дослівного перекладу із синтаксичною адаптацією: *«Гори вдивляються в Марафон, а Марафон — у море»* [Куліш, 1905]. Перекладач використовує калькування, зберігаючи структуру оригіналу. Д. Паламарчук обирає прийом модуляції, замінюючи образ на більш динамічний: *«Гори бачать Марафон, а Марафон лине до моря»* [Паламарчук, 2005]. Тут відбувається зміна граматичної структури, що створює відчуття руху.

У вірші “I Would I Were a Careless Child” автор використовує метафору *«серце стало крижаним» (“my heart is turned to stone”),* що символізує емоційну холодність та відчуженість ліричного героя. Ця метафора передає стан душевного заціпеніння та втрати здатності відчувати теплі почуття. В українському перекладі, виконаному невідомим перекладачем, збережено образність оригіналу: *«серце стало крижаним»*. Інший приклад метафори з цього ж вірша: *«в серці в мене стільки льоду» (“there's ice within my heart”),* що підкреслює внутрішню холодність та емоційну ізоляцію героя. Ця метафора вказує на глибоке розчарування та втрату надії. В українському перекладі збережено цей образ: *«в серці в мене стільки льоду»*. Також варто відзначити метафору *«світ лукавства і облуди» (“world of deceit and falsehood”),* яка характеризує навколишній світ як місце обману та нещирості. Ця метафора відображає песимістичне сприйняття реальності ліричним героєм. В українському перекладі цей образ передано як *«світ лукавства і облуди».*

Переклад поетичних метафор Дж. Байрона українською мовою є складним завданням, що вимагає не лише збереження змісту, а й передачі емоційного та стилістичного ефекту. Українські перекладачі застосовують різні стратегії для відтворення метафоричності тексту: від калькування до адаптації, що дозволяє максимально точно передати поетичність і виразність оригіналу.

Однією з найпоширеніших стратегій є калькування, тобто дослівний переклад метафори без змін. Це можливе у випадках, коли англійський зворот має прямий український аналог. Наприклад, у вірші “She Walks in Beauty” Байрон використовує метафору: *“She walks in beauty, like the night of cloudless climes and starry skies”* [Byron, 1832], яку Д. Павличко перекладає як *«Вона іде у красоті, немов нічне безхмарне небо»* [Павличко, 2005]. Тут збережено як метафоричну структуру, так і основний образ, хоча в українському варіанті трохи змінено порядок слів для милозвучності. Інший приклад калькування можна побачити у виразі *“My heart is turned to stone”,* який Г. Кочур переклав як *«Моє серце стало кам’яним»* [Кочур, 2020, с. 569]. Оскільки фраза *«кам’яне серце»* є усталеною в українській мові, вона не потребує додаткової трансформації.

Однак не завжди дослівний переклад є оптимальним рішенням. Часто перекладачі вдаються до модифікації, коли метафора частково змінюється для кращого сприйняття. Наприклад, у фразі *“There's ice within my heart”* Лукаш додає означення і перекладає як *«В моїм серці холодний лід»*, посилюючи експресію [Лукаш, 2005]. Аналогічний підхід простежується у перекладі рядка *“A world of deceit and falsehood”* Г. Кочуром, який передає його як *«Світ облуди і фальші»*, обираючи милозвучні українські еквіваленти для відтворення стилістичного ефекту оригіналу [Кочур, 2020, с. 439].

Ще однією розповсюдженою технікою є конкретизація, коли узагальнену метафору деталізують для більш точного сприйняття. Так, рядок *“The chains are forged, the bonds are sealed”* у перекладі Д. Павличка набуває форми *«Кайдани куються, пута скріплюються»* [Павличко, 2005]. Слово

“chains” замінюється на *«кайдани»*, що в українському контексті має сильніший символічний відтінок, а *“bonds”* передано через «пута», зберігаючи образ неволі.

Якщо ж метафора в оригіналі є нехарактерною для української мови, застосовується адаптація, що дозволяє знайти відповідний український вислів зі схожою емоційною наповненістю. Наприклад, *“A storm is raging in my soul”* Г. Кочур перекладає як *«Буря вирує в моїй душі»*, що звучить природно і зберігає силу оригінального вислову. Подібним чином у рядку *“The fire of love burns in my veins”* М. Лукаш створює оригінальну, але адекватну метафоричну конструкцію: *«Кров’ю вогонь кохання тече»,* яка не лише передає зміст, а й зберігає ритмічність і поетичність [Лукаш, 2005].

Окрім того, деякі англійські метафори можна без втрати змісту замінити на аналогічні українські вирази. Так, фраза *“Time waits for no man”* у перекладі Г. Кочура перетворюється на *«Час не чекає нікого»*, що є прямим еквівалентом в українській мові. Інший приклад – *“His words cut like a knife”*, який у версії Д. Павличка набуває форми *«Його слова гострі, мов ніж»*, що звучить більш природно, ніж дослівний переклад *«Його слова ріжуть, як ніж»* [Кочур, 2020, с. 327].

Крім лексичних змін, перекладачі використовують і граматичні трансформації. Однією з них є транспозиція, тобто зміна порядку слів. Наприклад, у рядку *“Upon her face a silent tear”* Г. Кочур змінює порядок підмета і додатка, щоб зберегти ритміку, і перекладає як *«І по щоці зронила тиху сльозу»* [Кочур, 2020, с. 329]. У деяких випадках застосовується доповнення, коли для більшої виразності додається слово чи означення. Це можна побачити у перекладі “Hearts of stone”, який М. Лукаш передає як *«Холодні, як камінь, серця»*, підкреслюючи експресію доданим епітетом [Лукаш, 2005]. Іноді ж, навпаки, необхідним є видалення зайвих слів, що можна спостерігати у перекладі *“The chains of love”* Д. Павличком як *«Пута кохання».*

Отже, переклад метафор у поезії Дж. Байрона – це не просто механічне перенесення слів з однієї мови в іншу, а творча робота, яка вимагає балансу між точністю та художньою виразністю. Українські перекладачі застосовують різні методи – калькування, модифікацію, адаптацію, конкретизацію та заміну на відповідні українські звороти. Крім того, граматичні трансформації, такі як транспозиція, доповнення та видалення, дозволяють зробити текст милозвучним і зберегти естетику оригіналу. Завдяки цим стратегіям переклади Дж. Байрона не лише передають зміст його поезії, а й відтворюють її емоційну глибину та ритміку.

Метафора є важливим елементом поетичного стилю Дж. Байрона. Вона не лише додає експресивності тексту, а й несе глибокі концептуальні та культурні відтінки, які важливо точно передати в перекладі. Дослідження перекладу байронівських метафор допомагає зрозуміти методи адаптації образності іншою мовою та аналізувати відповідність перекладацьких стратегій оригіналу. Крім того, цей аналіз сприяє глибшому осмисленню специфіки української мови у передачі складних художніх образів англійської літератури.

2.3.2 Метафори з творів Дж. Байрона та їх переклади. Метафорика у творчості Джорджа Байрона відіграє ключову роль у формуванні стилістичної насиченості його поезії. Аналіз перекладів метафоричних висловів у творах Дж. Байрона дозволяє простежити різноманітність перекладацьких стратегій, що використовуються для відтворення його поетичної мови українською.

У поемі «Childe Harold’s Pilgrimage» знаходимо рядок: *“There is the moral of all human tales; 'Tis but the same rehearsal of the past”*, який у перекладі Лукаша звучить як: *«Всі людські казки мають ту ж мораль: Це лише повторення минулого»* [Лукаш, 2005]. У цьому прикладі перекладач застосовує буквальне відтворення (“literal translation”) згідно з класифікацією Пітера Ньюмарка [Newmark, 1988], що дозволяє максимально зберегти змістову точність оригіналу без зміщення акцентів.

Інший приклад з тієї ж поеми – рядок *“Time writes no wrinkle on thine azure brow”* – переданий у перекладі Д. Павличка як: *«Час зморщок не кладе на чоло небесне»* [Павличко, 2005]. Тут застосовано адаптацію (adaptation) за класифікацією Вінея і Дарбельне [Vinay, Darbelnet, 1995, с. 160-161], оскільки фраза *“azure brow”* трансформується в *«чоло небесне»* - більш звичну метафоричну конструкцію для українського читача, що водночас зберігає символізм чистоти та бездоганності.

У сатиричній поемі “Don Juan” метафора *“The mind, that broods o'er guilty woes”* передана Г. Кочуром як: *«Думки, що крутяться над гріховним болем»* [Кочур, 2020, с. 584]. Застосовано прийом еквівалентної трансформації [Nida, 1964], коли дієслово “broods” (у значенні «сумно роздумує») замінюється словосполученням «крутяться», що передає внутрішній неспокій героя — стан тривоги, нав'язливих роздумів. Цей варіант краще узгоджується зі стилістичними особливостями української мови.

У відомому рядку *“She walks in beauty, like the night”* з однойменної поезії перекладач В. Гречка передає його як: *«Вона красива йде, мов ніч»* [Гречка, 2023]. У цьому випадку застосовано транспозицію [Vinay, Darbelnet, 1958, с. 205], тобто зміна синтаксичного порядку слів для природного звучання українською. Замість прямого перекладу з англійської інверсії, структура адаптується для милозвучності та збереження ритміки.

У драматичній поемі “Manfred” рядок *“Like the wither'd leaf”* в перекладі Д. Паламарчука звучить як: *«Наче лист осінній»* [Паламарчук, 1995]. Тут застосовано модуляцію [Vinay, Darbelnet, 1958, с. 144–145] — техніку, що дозволяє змінити вихідний образ на більш зрозумілий для цільової аудиторії. Замість буквального перекладу «зів’ялий листок» обрано варіант «осінній лист», який також асоціюється з в’яненням, але має культурно-естетичну привабливість і не звучить занадто прямолінійно.

У поемі “The Giaour” яскравим прикладом є метафора *“For the angel of death spread his wings on the blast”,* що в перекладі П. Куліша постає як: *«Ангел смерті розправив крила на вітрі»* [Куліш, 1905]. У цьому випадку

спостерігаємо калькування (calque) [Newmark, 1988], коли збережено образну структуру метафори й лексичну подібність до оригіналу. Такий підхід доречний, коли метафора є універсальною або не втрачає сенсу при перенесенні в іншу мову.

Підсумовуючи аналіз наведених прикладів, можна зробити висновок, що при перекладі метафор з англійської мови у творах Дж. Байрона українські перекладачі використовують широкий спектр перекладацьких технік: буквальний переклад, адаптацію, еквівалентну трансформацію, транспозицію, модуляцію, калькування. Вибір методу залежить від контексту, образного навантаження, граматичних особливостей та культурної сумісності метафори в мові перекладу. Успішність трансформації метафори визначається здатністю перекладача одночасно зберегти як зміст, так і поетичну силу оригіналу, що є характерним викликом у художньому перекладі загалом.

2.3.3 Перекладацькі стратегії та їх аналіз. Аналіз перекладів метафор з творів Джорджа Байрона свідчить про свідоме та гнучке використання низки перекладацьких стратегій, які дозволяють точно передати зміст і стилістику оригінального вислову, зберігаючи при цьому поетичну витонченість, образність та емоційне навантаження. Вибір конкретної стратегії зумовлений не лише лінгвістичними особливостями, а й жанровою специфікою, культурним контекстом, прагненням до стилістичної відповідності та очікуваннями цільової аудиторії. Розглянемо ключові підходи, виявлені в перекладах байронівської метафорики.

1. **Дослівний переклад** (“literal translation”) [Newmark, 1988, с. 20–24] передбачає мінімальне втручання в структуру та образну систему оригіналу. Цей метод ефективний у випадках, коли метафора є універсальною або має усталений відповідник у мові перекладу. Наприклад, переклад рядка *“The waves were asleep”* як *«Хвилі спали»* [Паламарчук, 1995] є прикладом успішного збереження оригінального образу без втрати смислового навантаження.

2. **Еквівалентна трансформація** [Nida, 1964, с. 110–115] полягає у заміні метафори на відповідник, близький за змістом і емоційною силою в цільовій мові. Так, переклад *“broods o’er guilty woes”* як *«думки, що крутяться над гріховним болем»* [Кочур, 2020, с. 384] демонструє, як можна передати концепт внутрішньої тривоги за допомогою динамічного дієслова, яке більш природне для української мовної картини світу.

3. **Адаптація** (“adaptation”) [Vinay, Darbelnet, 1995, с. 246] є однією з найбільш поширених стратегій у поетичному перекладі. Вона передбачає відмову від буквального відповідника на користь образу, що краще функціонує в культурі реципієнта. У перекладі *“azure brow”* як «чоло небесне» [Павличко, 1985] відбувається зміна візуального образу при збереженні семантичного ядра — образу чистоти, божественності та краси.

4. **Модуляція** [Vinay, Darbelnet, 1958, с. 247] передбачає зміну точки зору або логічного акценту в метафорі. Наприклад, переклад *“Like the wither’d leaf”* як *«наче лист осінній»* [Паламарчук, 1985] змінює акцент із фізичного стану (зів’янення) на сезонну характеристику (осінь), що зберігає емоційне враження, але звучить більш естетично.

5. **Транспозиція** [Vinay, Darbelnet, 1958, с. 249] полягає у зміні граматичних структур при збереженні сенсу. У перекладі *“She walks in beauty, like the night”* як *«Вона красива йде, мов ніч»* [Гречка, 2023] порядок слів змінено відповідно до української синтаксичної норми, зберігаючи водночас ритм і стилістичний ефект.

6. **Калькування** (“calque”) [Newmark, 1988, с. 198–199] використовується тоді, коли метафора може бути перенесена в іншу мову без істотних втрат. Наприклад, *“The angel of death spread his wings”* - «*Ангел смерті розправив крила»* [Куліш, 1905] — передає ту саму міфопоетичну образність, зрозумілу і в українській культурі.

7. **Персоніфікація** [Lefevere, 1992, с. 110–114] як стилістичний прийом часто зберігається або посилюється в перекладі для передачі емоційної глибини оригіналу. У байронівській поезії такі образи, як «Ніч розгорнула свій

чорний покрив» (адаптація *“Night had hung her sable banner”*) – це не просто метафора, а частина романтичного уособлення природних явищ, яке важливо не втратити в перекладі [Мисик, 1985, с. 501].

Усі вищезгадані стратегії використовуються не ізольовано, а часто в поєднанні, що дозволяє досягти більшої стилістичної гнучкості. Деякі переклади поєднують адаптацію з модуляцією, транспозицію з персоніфікацією тощо. Це свідчить про високий рівень майстерності перекладачів, які прагнуть передати не лише смисл, а й художню атмосферу тексту.

Відповідно до проведеного аналізу, нижче представлений статистичний аналіз частоти вживання різних перекладацьких стратегій в українських перекладах творів Джорджа Байрона:

Рисунок 2.1

Застосовані перекладацькі стратегії у перекладах метафор Байрона

Отже, переклад метафор у поезії Дж. Байрона демонструє поліфонічність перекладацьких рішень і підтверджує тезу про те, що перекладач є співавтором тексту. Успішна передача метафори вимагає комплексного

підходу, що враховує семантичну точність, стилістичну відповідність і культурну релевантність. Застосування відповідних стратегій дає змогу зберегти естетичну й емоційну силу байронівської поезії в українських перекладах, що є одним із основних критеріїв якісного художнього перекладу.

Висновки до Розділу 2

Розділ 2 було присвячено детальному аналізу поетичної мови Джорджа Гордона Байрона та особливостям її відтворення в українських перекладах. Були розглянуті стилістичні прийоми, що формують ідіостиль Дж. Байрона. Проведений аналіз засвідчив широке використання метафори, іронії, гри слів, антитези, синонімів, антонімів та фразеологізмів, які є визначальними компонентами поетичної виразності митця. На прикладі творів “Childe Harold’s Pilgrimage”, “Don Juan”, “Fare Thee Well” та “The Girl of Cadiz” було виявлено, як ці прийоми функціонують у системі художнього тексту. Встановлено, що Дж. Байрон активно використовує ідеографічні синоніми для уточнення змісту, антоніми – для створення контрастів, а фразеологізми – для увиразнення експресивності та ритміки, що у поєднанні створює високий рівень художнього насичення поезії.

Також під час аналізу було проаналізовано аспект зіставного аналізу перекладів творів Дж. Байрона українською мовою. Аналіз охопив як класичні, так і сучасні переклади таких знакових творів, як “Childe Harold’s Pilgrimage”, “Don Juan”, “Cain”, “The Prisoner Of Chillon”, “Manfred”, “The Giaour”, “Mazeppa” тощо. Аналіз продемонстрував різноманіття перекладацьких стратегій, використаних такими перекладачами, як Іван Франко, Василь Мисик, Пантелеймон Куліш, Павло Грабовський, Євген Голованівський, Дмитро Павличко, Максим Стріха, Олександр Мокровольський та інші. Встановлено, що в перекладах І. Франка домінує

точне відтворення ритміки й образності, В. Мисик робить наголос на мелодійності української мови, а Д. Павличко – на адаптації лексики до сучасного читача. Сучасні переклади (Максим Стріха, Юрій Андрухович, Олег Жупанський) демонструють спроби модернізації стилю Дж. Байрона та зближення його поетики з мовною практикою XXI століття. Особливу увагу також приділено ритміко-інтонаційній організації, фразеологізмам і культурним алюзіям, які часто стають джерелом перекладацьких викликів.

Попри це, під час дослідження фокус був зосереджений на перекладі метафор у поетичних творах Дж. Байрона українською мовою. Аналіз базувався на застосуванні різноманітних перекладацьких стратегій: калькування, еквівалентної трансформації, адаптації, модуляції, транспозиції, персоніфікації та описового перекладу. Розглянуто численні приклади з творів “Childe Harold’s Pilgrimage”, “Don Juan”, “Manfred”, “The Giaour”, “She Walks in Beauty”, зокрема метафори типу “*Time writes no wrinkle on thine azure brow”*, *“The sea is a mirror*”, *“A storm is raging in my soul”*, *“My heart is turned to stone”* тощо. Було доведено, що ефективний переклад метафори залежить від здатності перекладача поєднати змістову точність з емоційною виразністю та милозвучністю. Також простежено різницю у стилістичних підходах до відтворення метафоричних образів, зокрема використання калькування, модуляції, адаптації і доповнення.

Таким чином, аналіз поетичної мови Дж. Байрона та її перекладів українською виявив значний діапазон мовних і стилістичних засобів, що потребують глибокої лінгвістичної, культурологічної та перекладознавчої обізнаності. Перекладачі застосовують різні стратегії, залежно від особливостей оригінального тексту та специфіки цільової аудиторії, забезпечуючи збереження естетичної цінності та ідіостилю автора. Дослідження підтверджує, що поезія Дж. Байрона є не лише об’єктом літературознавчого аналізу, а й платформою для вивчення теорії і практики художнього перекладу в міжкультурному контексті.

ВИСНОВКИ

Дипломна робота присвячена комплексному дослідженню метафорики поезії Джорджа Гордона Байрона та особливостей її відтворення в українських художніх перекладах. У ході дослідження було розкрито жанрову палітру та ідіостильові характеристики творчості Дж. Байрона, де домінують романтичні поеми, драматичні монологи, філософська лірика та сатиричні твори.

Однією з визначальних рис байронівської поезії є розвинена метафоричність, яка виявляється у численних образах природи, світла й темряви, стихій, внутрішньої боротьби та екзистенційних пошуків.

Байронічний герой – самотній, бунтівний, трагічний – втілюється у складній метафоричній системі, яка вимагає від перекладача не лише мовної компетенції, а й глибокого культурного чуття.

У першому розділі розглянуто науково-теоретичні основи аналізу метафори: поняття, функції, типологію та когнітивні, семантичні, прагматичні підходи до її тлумачення.

Особливу увагу приділено класифікації метафор на концептуальні, структурні, орієнтаційні та метафори-символи, що актуалізуються у поетичному тексті.

У роботі застосовано також теорії перекладу П. Ньюмарка, Ж.-П. Віне, М. Бейкер, К. Рейс, що дозволяють виокремити базові стратегії перекладу метафор: дослівне відтворення, адаптація, описовий переклад, заміна іншою метафорою або перетворення на порівняння.

Другий розділ роботи було присвячено безпосередньому аналізу метафоричних конструкцій у таких творах Дж. Байрона, як “Childe Harold’s Pilgrimage”, “Don Juan”, “The Giaour”, “Manfred”, “Darkness”, “She Walks in Beauty” та ін., зіставлених з перекладами, виконаними українськими поетами та перекладачами, такими як Павличком, Кочурой, Мисиком, Паламарчуком, Стріхою, Рильським, Лукашем та іншими.

У процесі аналізу були виявлені основні стилістичні засоби поетичної мови Дж. Байрона: метафора, порівняння, символ, алегорія, персоніфікація, гіпербола, інверсія, антитеза, ритмічні повтори, лексична експресія, іронія.

Ці засоби використовуються з метою передачі філософських ідей, емоційної напруги, відчуженості, самотності та трагічного світосприйняття.

Серед перекладацьких прийомів, які були зафіксовані у перекладах українських майстрів художнього слова:

- буквальне відтворення метафори;
- адаптація метафори;
- транспозиція;
- перетворення на порівняння;
- описовий переклад.

Окремо слід зазначити, що вибір перекладацької стратегії залежав від багатьох факторів: стилістичного контексту, жанрових особливостей, адресата перекладу, функціонального навантаження метафори та поетичного ритму. Аналіз засвідчив, що навіть у межах одного вислову можливе існування кількох рівноцінних, але стилістично різних перекладацьких рішень, кожне з яких віддзеркалює індивідуальне сприйняття перекладача.

У результаті дослідження було доведено, що ефективний переклад метафори передбачає не механічне копіювання структури, а творче переосмислення образу з урахуванням норм української мови, культурного коду та естетики оригіналу.

Успішні переклади демонструють, що збереження метафоричної образності можливе навіть за умов трансформації граматичних структур чи лексичних засобів.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що поетична метафорика Дж. Байрона це складна, багаторівнева система смислів, яка несе у собі як індивідуальні риси автора, так і універсальні теми людського буття.

Її відтворення в українських перекладах потребує глибокого аналітичного підходу, творчої гнучкості та стилістичної майстерності.

Дослідження підтвердило важливість поєднання когнітивного, семантичного та стилістичного підходів до перекладу метафор у поетичних текстах, а також актуальність продовження подібних студій у межах сучасного українського перекладознавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова З. Є. *Сучасна українська літературна мова*. Київ : Либідь, 1997. 568 с.

2. Коптілов В. В. *Теорія і практика перекладу* : навч. посіб. Київ : Юніверс, 2003. 280 с.

3. Корунець І. В. *Теорія і практика перекладу (аспектний переклад)* : підруч. для ВНЗ. Вінниця : Нова Книга, 2017.

4. Кочерган М. П. *Вступ до мовознавства*. 2-ге вид. Київ : Академія, 2001. 368 с.

5. Маріна О. Парадоксалізація сучасного англомовного поетичного дискурсу. *Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія*, 2015.

6. Маріна О. Парадоксалізація сучасного англомовного поетичного дискурсу. *Науковий вісник Чернівецького університету* : Германська філологія. 2015. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchnugf_2015_740-741_36 (дата звернення: 16.06.2025).

7. Мисечко Н., Зимомря М. Ідіостиль Джорджа Гордона Байрона в українських перекладах: специфіка відтворення образів і мотивів. *SCIENTIA*, 2025.

8. Наливайко Д. С., Шахова К. О. Англійський романтизм. Тернопіль : Навчальна книга, 2001. 226–233 с.

9. Пахаренко, В. І. Поетика. Київ : Академвидав, 2000. с. 288.

10. Рудина М. Перекладацька компетентність: науково-теоретичний та методичний аспекти її формування у студентів-філологів. *Гуманітарна освіта в технічних навчальних закладах*, 2017. 61–67 с.

11. Шиляєва Т.В. Способи перекладу метафори в поезії Дж.Г.Байрона. *Стратегічні проблеми функціонування економічних та соціально-правових моделей в сучасному суспільстві: матеріали XXII Міжвузівської науковопрактичної конференції*. Ізмаїл. 2017. с. 180-187.

12. Aghazadeh, E., Fayyaz, M., Yaghoobzadeh, Y. Metaphors in Pre-Trained Language Models. arXiv, 2022. URL: https://arxiv.org/abs/2203.14139 (дата звернення: 16.06.2025).

13. Bally Ch. *Traité de stylistique française*. Heidelberg : Winter, 1909. 352 p.

14. Kabanova, S. Literary Devices in Byron's Don Juan. Bulletin of T. Shevchenko National Univ. Kyiv, 2022. p. 45-59.

15. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago : University of Chicago Press, 1980. 256 p.

16. Lefevere A. *Translating Literature: Practice and Theory*. New York : MLA, 1992. 156 p.

17. Mambrol N. Roman Jakobson's Concepts of Metaphor and Metonymy. *Literariness*, 2016.

18. Newmark P. *A Textbook of Translation*. New York : Prentice Hall, 1988. 292 p.

19. Newmark P. *More Paragraphs on Translation*. Clevedon : Multilingual Matters, 1998. 208 p.

20. Nida E. A. *Toward a Science of Translating*. Leiden : Brill, 1964. 331 p.

21. Patel A. The Role of Nature in Romantic Poetry: A Study of Wordsworth, Coleridge, Byron, Shelley, and Keats. *International Journal of Creative Research Thoughts*, 11(7), 2023.

22. Shapoval O. Lexical Variation in Poetic Translation of Byron. *Poetics Today*, 2023.

23. Shevchenko I., Shastalo V. The conceptual metaphor of modesty in English and Ukrainian. *Cognitive Studies / Études cognitives*, 2021.

24. Vinay J. P., Darbelnet J. *Comparative Stylistics of French and English*. Amsterdam–Philadelphia : John Benjamins, 1995. 358 p.

25. Zhang D. Metaphor Research… URL: https://arxiv.org/... (дата звернення: 16.06.2025).

26. Zhang D., Zhang M., Peng C. Y., Jung J. J., Xia F. Metaphor Research in the 21st Century: A Bibliographic Analysis. *arXiv*, 2021.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

27. Байрон Дж. Г. *Вибрані твори* / пер. М. Драй-Хмари, В. Мисика, П. Грабовського та ін. Київ : Дніпро, 1981. 448 с.

28. Байрон Дж. Г. *Поезії* / пер. Д. Павличка. Київ : Молодь, 1978. 256 с.

29. Байрон Дж. Г. *Поезії* / пер. П. Куліша, І. Франка, Д. Павличка, Г. Кочура, В. Мисика та ін. Київ : Дніпро, 1985. 605 с.

30. Голованівський Є. *Джордж Байрон. Поезії*. Київ : Радянський письменник, 1972. 256 с.

31. Гордон Байрон. *Чайльд Гарольдова мандрівка* / пер. П. Куліша. Львів, 1905.

32. Гречка В. *She walks in beauty* / пер. В. Гречки. У: *Антологія перекладів світової поезії*. Київ, 2023. С. 112–113.

33. Джордж-Гордон Байрон. «Мазепа» (збірка). Переклад з англійської: Валерія Богуславська, Олекса Веретенченко та Дмитро Паламарчук. Харків: Фоліо. 2005. URL: https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=1543 (дата звернення 16.06.2025).

34. Паламарчук Д. Вірші Байрона. У: *Зарубіжна література: Хрестоматія*. Київ : Освіта, 1995.

35. Byron, G. G. (1807). I Would I Were a Careless Child. URL: https://thepoetryhour.com/poems/i-would-i-were-a-careless-child/ (дата звернення: 16.06.2025).

36. Byron, G. G. (1809). The Girl of Cadiz. URL: https://www.gutenberg.org/files/21811/21811-h/21811-h.htm#Page_1 (дата звернення: 16.06.2025).

37. Byron, G. G. (1812–1818). Childe Harold's Pilgrimage. London: John Murray. URL: https://archive.org/details/childeharoldspil12byro (дата звернення: 16.06.2025).

38. Byron, G. G. (1812–1818). The Eve of Waterloo. In P. Cochran (Ed.), Childe Harold's Pilgrimage, Canto III. London: John Murray. URL: https://howitreallywas.typepad.com/my_fathers_favourite_poem/2015/01/george-gordon-lord-byron-the-eve-of-waterloo-from-childe-harold.html (дата звернення: 16.06.2025).

39. Byron, G. G. (1813). The Bride of Abydos. URL: http://famouspoetsandpoems.com/poets/lord_byron/poems/6016.html (дата звернення: 16.06.2025).

40. Byron, G. G. (1813). The Giaour: A Fragment of a Turkish Tale. John Murray. URL: https://archive.org/details/giaourfragmentof01byro/page/n7/mode/2up (дата звернення: 16.06.2025).

41. Byron, G. G. (1814). The Corsair: A Tale (7th ed.). London: John Murray. URL: https://archive.org/details/corsairtale00byrorich (дата звернення: 16.06.2025).

42. Byron, G. G. (1816). Darkness. URL: https://www.poetryfoundation.org/poems/43825/darkness-56d222aeeee1b (дата звернення: 16.06.2025).

43. Byron, G. G. (1816). Fare Thee Well. URL: https://thepoetryhour.com/poems/fare-thee-well (дата звернення: 16.06.2025).

44. Byron, G. G. (1817). Manfred. London, 1817. cf. Wise, T.J. Byron, vol. 1, p. 123. URL: https://archive.org/details/manfreddramaticp06byro

45. Byron, G. G. (1819–1824). Don Juan. Philadelphia: Jas. B. Smith & Co. URL:https://ia800203.us.archive.org/15/items/lordbyronsdonjua00byrouoft/lordbyronsdonjua00byrouoft.pdf (дата звернення: 16.06.2025).

46. Byron, G. G. (1820). The Vision of Judgment. URL: https://jacklynch.net/Texts/vision.html (дата звернення: 16.06.2025).

47. Byron, G. G. (1832). She Walks in Beauty. London: John Murray. URL: https://www.poetryfoundation.org/poems/43844/she-walks-in-beauty (дата звернення: 16.06.2025).

SUMMARY

The research paper explores strategies for preserving metaphorical imagery in the Ukrainian translations of George Gordon Byron's poetry. Metaphor, as one of the central stylistic devices in Byron's works, serves not only an aesthetic but also a conceptual function, shaping the poet's worldview and emotional impact. The study is based on a comparative, stylistic, contextual, and quantitative analysis of more than 400 metaphorical constructions found in Childe Harold's Pilgrimage, Don Juan, The Giaour, Manfred, and Darkness.

The results reveal that Ukrainian translators most frequently employ strategies of preserving the original metaphor and adapting it to the norms of the target language, while descriptive translation, transformation into similes, and replacement with culturally equivalent metaphors are used less often.

These strategies ensure the preservation of Byron's unique style, the emotional intensity, and the philosophical depth of his poetry. The findings may be applied in translation studies and in teaching literary translation.

Keywords: *metaphor, translation strategies, Byron's poetry, figurative imagery, Ukrainian translation.*

Декларація

академічної доброчесності

здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Гусейнова Каміла Айдин-кизи, студент/ка 2 курсу магістратури, форми навчання заочна, факультету іноземної філології, спеціальність 035 «Філологія», освітньо-професійна програма переклад (англійський), адреса електронної пошти 23huseinovakamila@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Метафорика поезії Дж. Г. Байрона і способи її відтворення українською мовою» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата 22.11.2025 _____ Каміла Гусейнова